

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Julia Tornberg

Frihetsberövad i väntan på forensiska undersökningar

– om långa häktningstider och skyndsamhetskrav

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Christoffer Wong

Termin för examen: Period 1 VT2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Perspektiv, teori och utgångspunkt	10
1.5 Forskningsläge	11
1.6 Avgränsningar	12
1.7 Disposition	13
2 LÅNGA HÄKTNINGSTIDER	14
2.1 Problemen med Sveriges långa häktningstider	14
2.2 Kan man vara häktad hur länge som helst?	15
2.3 Varför är häktningstiderna långa?	16
2.3.1 Inledande påpekanden	16
2.3.2 Förundersökningen	17
2.3.3 Straffprocessuella principer	18
2.3.4 Kriminaltekniska undersökningar	20
3 FORENSISKA UNDERSÖKNINGAR	21
3.1 Utredningstiderna och häktningstiderna	21
3.2 Teknisk bevisning	21
3.3 Lång väntan på analyssvar	22
3.4 Långa häktningstider på grund av väntan på analyssvar	23
3.5 Kommentar	25
4 VAD SÄGER RÄTTEGÅNGSBALKEN?	26
4.1 Rättsliga förutsättningar för häktning	26

4.2	Omhäktning	26
4.3	Förlängning på grund av väntan på analysvar	27
4.4	Omhäkningsförhandlingen som skyddsspärr	28
4.5	Proportionalitetsprincipen	30
4.6	Vidare ledning i praxis och JO-uttalanden	31
4.7	Behovet av att hitta ledning i EKMR	33
5	EKMR	36
5.1	Allmänt	36
5.2	Artikel 5	37
5.3	Artikel 5:3	38
5.3.1	Allmänt om artikel 5:3	38
5.3.2	Skälig tid – häktningsskäl	40
5.3.3	Skälig tid – skyndsamhet i utredningen	42
5.3.4	Skälig tid i artikel 5:3 – sammanfattning	44
5.4	Artikel 6:1 – skälig tid	46
5.4.1	Bedömningen av skälig tid i artikel 6:1	48
5.5	Skälig häktningstid i EKMR	50
5.5.1	Ledning i artikel 5:3	50
5.5.2	Behovet av att hitta ledning i artikel 6:1	51
5.5.3	Kan praxis för artikel 6:1 användas?	52
6	ANALYS OCH SLUTSATS	53
6.1	Inledande kommentarer	53
6.2	Den aktuella problematiken	54
6.3	Vilka krav kan ställas på myndigheterna?	55
6.3.1	Inledande kommentar	55
6.3.2	Säkerhetsspärrarna	55
6.3.3	EKMR:s betydelse för frågan	57
6.4	Väntan på analysvar och rättighetsskyddet	61
6.5	Vidare resonemang	62
6.6	Slutsats	64
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	65
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	68

Summary

The length of detention periods in Sweden is a serious issue due to detention being the most intrusive of all coercive measures. One of the reasons behind long detention periods is that forensic investigations often are delayed. It is common that the prosecutor has to request continued detention because of forensic investigations not being completed. This essay investigates the question of to what extent, from a legal point of view, the length of detention periods should be allowed to be dependent on the investigation times and waiting times for forensic analyses. The essay is written from the perspective of the legal certainty of the individual and available protection tools to ensure the rights of the individual and to make sure that detention periods never last longer than what is absolutely necessary.

The prosecutor shall carry out the investigation expeditiously and the national court is obligated to check the requirement of expeditiousness. The lengthy dealing periods which delay the forensic analyses may constitute a risk factor in relation to the requirement of expeditiousness. The national courts are accountable for the length of detention periods. The main purpose of the hearings of continued detention is to allow the court to exercise this control. Furthermore, due to the lack of a time limit, it is considered that according to the principle of proportionality detention cannot be unreasonably long. However, it has been criticised that the proportionality assessment often is overlooked in the application situation.

According to article 5.3 of the European Convention of Human Rights (ECHR), each detained person shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. According to the European Court of Human Rights, this assessment should happen in two steps. Firstly, it will be assessed whether there are relevant and sufficient grounds for detention. The next step is to evaluate whether the authorities, while showing special diligence, conducted the investigation with such particular expedition regarding the deprivation of liberty. If the authorities did not act with necessary dispatch the detention is considered unlawful.

Case law of the European Court of Human Rights provides guidance on how to evaluate the expeditiousness of the authorities. Among other things, it is pointed out that long periods of detention due to inefficiency, organisational shortcomings or extended periods of inactivity by the authorities constitute violations of article 5.3 of the ECHR. The fact that the expeditiousness of the authorities is one of the two steps in the assessment of the length of detention periods emphasises the importance of this being evaluated. The concept of within a reasonable time is also present in article 6 of the ECHR, which as well emphasises the expeditiousness of the authorities in the conduct of the investigation. However, article 6 does not regulate detention, why this essay discusses whether or not lead can be found in the case law of this article. There is a lot of case law for article 6 treating the promptness of the authorities, and my view is that this at least can be used as a starting point.

To summarise, the case law of the European Court of Human Rights provides more distinct guidelines on how to evaluate the expeditiousness of the authorities in relation to the length of detention periods. According to the two-stage assessment established in case law, the dispatch of the authorities is one of the two fundamental parameters to be considered when assessing whether a detention period is too long, and the case law provides criteria for the assessment. The high standards set out in case law also mean that it is uncertain whether it is in accordance with the law to repeatedly extend detention periods because of forensic investigations not being completed. The present situation appears to be in the grey zone of what may not be in accordance with applicable law and thus endangers maintaining the protection of rights. In order to prevent this, a proper assessment of the expeditiousness of the authorities must be carried out in every detention hearing, and a well-functioning model for re-evaluating the decision of detention needs to be in place. I do not consider that the hearing of continued detention in its present form fully fulfil the intended purpose. Criteria from the case law of the European Court of Human Rights could possibly be used to establish principles that may be applied by the Swedish courts in the context of hearings of continued detention.

Sammanfattning

Att Sverige har problem med långa häktningstider är allvarligt med tanke på häktningens karaktär som det mest ingripande av alla tvångsmedel. En av orsakerna till de långa häktningstiderna är att det ofta tar lång tid att få analysvaren från de kriminaltekniska undersökningarna. Det är vanligt förekommande att åklagaren behöver begära att en misstänkt ska kvarbli i häkte med hänvisning till att de tekniska undersökningarna inte är färdigställda. Denna uppsats utreder frågan om i vilken utsträckning, ur ett rättsligt perspektiv, häktningstiderna bör kunna vara beroende av utredningstiderna och väntetiderna för kriminaltekniska analyser. Utredningen görs med utgångspunkt i den enskildes rättssäkerhet och de skyddsfunktioner som finns för att garantera denna och säkerställa att häktningstiderna aldrig blir längre än vad som är absolut nödvändigt.

Åklagaren är skyldig att bedriva förundersökningen skyndsamt och domstolen är skyldig att kontrollera skyndsamhetskravet. De långa handläggningstider som försenar de forensiska undersökningarna kan innebära en riskfaktor i förhållande till skyndsamhetskravet. Det är domstolen som ytterst ansvarar för kontrollen av häktningstidernas längd. Att ge domstolen möjlighet att utöva denna kontroll är det huvudsakliga syftet med omhäkningsförhandlingen. Det anses även, på grund av avsaknaden av maxtidsgräns, följa av proportionalitetsprincipen att häktningstider inte kan vara hur långa som helst. Kritik har dock riktats mot att det förekommer att den praktiska proportionalitetsbedömningen i det enskilda fallet, d.v.s. i tillämpningssituationer, förbises.

Enligt artikel 5:3 EKMR¹ ska varje frihetsberövad person ha rätt till rättegång inom skäligen tid eller frigivning i väntan på rättegång. Denna bedömning ska enligt Europadomstolens praxis göras i två steg. Först ska det bedömas huruvida det föreligger relevanta och tillräckliga häktningsskäl. Nästa steg är att bedöma huruvida myndigheterna bedrivit brottsutredningen med

¹ Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

sådan skyndsamhet som varit påkallad med hänsyn till frihetsberövandet. Europadomstolens praxis ger ledning för hur myndigheternas skyndsamhet ska bedömas. Bland annat poängteras att långa häktningstider på grund av ineffektivitet, organisationsbrister eller utdragna perioder av inaktivitet från myndigheternas sida utgör kränkningar av artikel 5:3 EKMR. Det faktum att myndigheternas skyndsamhet utgör ett av de två stegen i bedömningen av häktningstiden poängterar vikten av att denna prövas. Begreppet skälig tid finns även i artikel 6 EKMR och även där betonas prövningen av myndigheternas skyndsamhet i utredningens bedrivande. Artikel 6 reglerar dock inte frihetsberövande varför det i uppsatsen diskuteras huruvida ledning kan sökas i praxis för denna artikel. Praxis gällande skyndsamhet är riklig i artikel 6 och min uppfattning är att denna i vart fall kan användas som en utgångspunkt.

Sammanfattningsvis ger Europadomstolens praxis tydliga riktlinjer för hur myndigheternas skyndsamhet i förhållande till häktningstid ska bedömas. Enligt den genom praxis etablerade tvåstegsbedömningen är myndigheternas skyndsamhet en av de två huvudparametrar som ska beaktas vid bedömningen av huruvida en häktningstid är för lång, och praxis ger oss kriterier för att göra detta. De höga krav som praxis ställer innebär också att det inte är säkert att det är i enlighet med gällande rätt att återkommande förlänga häktningstider med hänvisning till att de forensiska undersökningarna inte är färdiga. Den aktuella situationen bör i vart fall vara i riskzonen för vad som kan vara i enlighet med gällande rätt och riskerar därmed att medföra att gällande rättighetsskydd inte upprätthålls. För att undvika detta måste en ordentlig bedömning av skyndsamheten göras vid varje omhäkningsförhandling, och en välfungerande modell för att ompröva häktningsbeslut krävs. Jag anser inte att omhäkningsförhandlingen i dess nuvarande form och det som beaktas där fullt ut tillgodoser det syfte som är tänkt. Möjligen kan kriterier från Europadomstolens praxis användas för att kartlägga principer eller dylikt som kan tillämpas av svenska domstolar vid omhäkningsförhandlingar.

Förkortningar

BrB	brottsbalken (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
CAT	The United Nations Committee Against Torture (FN:s kommitté mot tortyr)
CPT	Council of Europe anti-torture Committee (Europarådets kommitté mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning)
EKMR	Europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska unionen
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
NFC	Nationellt forensiskt centrum
NJA	<i>Nytt Juridiskt Arkiv, Avdelning I</i>
Prop.	Proposition
RB	rättegångsbalken (1942:700)
RF	regeringsformen (1974:152)
RH	<i>Rättsfall från hovrätterna</i>
SOU	<i>Statens offentliga utredningar</i>
SvJT	<i>Svensk Juristtidning</i>

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sveriges långa häktningstider har kritiserats från både inhemskt och internationellt håll. Svensk rätt saknar, till skillnad från många andra rättsordningar, en borte tidsgräns för hur länge en person får vara häktad. Att häktningstiderna är långa är problematiskt med tanke på häktningens ingripande karaktär och de konsekvenser den visat sig medföra. Till följd av kritiken har frågan om långa häktningstider utretts av olika aktörer och det finns nu ett förslag på att införa en maxtidsgräns för häktning.

Ett annat problem inom straffprocessen är att de kriminaltekniska undersökningarna tar för lång tid. Många förundersökningar är i behov av tekniska undersökningar och utredningarna är ofta beroende av analysvaren för att kunna bli färdiga. Detta innebär att långa väntetider för tekniska undersökningar medför långa förundersökningar. Häktning används ofta under förundersökningen, vilket innebär att det förekommer att åklagaren behöver begära fortsatt häktning med hänvisning till att de tekniska undersökningarna inte är färdigställda. Det har i flera sammanhang framhållits att de långa väntetiderna för teknisk bevisning påverkar längden på häktningstiderna.²

Frågan angående i vilken utsträckning häktningstiderna bör kunna vara beroende av utredningstiderna är rättsligt intressant. Häktningsinstitutet är, med anledning av tvångsmedlens karaktär och det allvarliga ingrepp häktning innebär för den enskilde, omgärdat av ett flertal skyddsfunktioner och regler för att säkerställa att det används restriktivt, på ett rättssäkert sätt och att häktningstiderna aldrig blir längre än vad som är absolut nödvändigt. Den svenska straffprocessrätten bygger på ett antal grundläggande allmänna principer som syftar till att ge ett skydd för den enskilde i processen. En av dessa är proportionalitetsprincipen, som har givits en särskild ställning just för häktningsförfarandet. Vid varje omhäktning ska det bedömas huruvida fortsatt häktning är proportionerligt. Om inte, ska personen omedelbart

² Se bl.a. Statskontoret (2016) s. 7, Riksrevisionen (2017) s. 6, Åklagarmyndigheten (2014) s. 88, JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03 s. 1.

försättas på fri fot. Utöver det skydd som de svenska reglerna ger ska den enskilde även åtnjuta ett utvecklat rättighetsnät genom den europeiska rätten. EKMR utarbetades i syfte att skapa ett effektivt rättsskydd för individens fri- och rättigheter i förhållande till myndigheterna och innehåller bland annat ett skydd mot frihetsberövande och en rätt till rättegång inom skälig tid. Ur ett rättighetsperspektiv är problemet med de kriminaltekniska undersökningarna särskilt intressant att fördjupa sig. Utöver kopplingen till häktning illustrerar problemet förhållandet mellan myndigheterna och den enskilde på ett tydligt sätt och ger därmed en bättre förståelse för syftet med och tanken bakom rättighetsskyddet.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att utreda huruvida långa häktningstider på grund av väntan på kriminaltekniska undersökningar är förenligt med gällande rätt³.

Uppsatsen ska besvara följande frågeställningar:

- På vilket sätt är långa häktningstider på grund av väntan på kriminaltekniska undersökningar ett problem?
- Vilka skyddsfunktioner i form av rättighetsskydd⁴ finns i syfte att skydda enskilda mot långa häktningstider?
- Hur förhåller sig detta rättighetsskydd till förekomsten av långa häktningstider på grund av väntan på analyssvar?

³ Vilket även inbegriper EKMR, se avsnitt 5.1 för förklaring.

⁴ Med rättighetsskydd avses i denna uppsats olika typer av rättsliga skyddsfunktioner som finns för att garantera individens fri- och rättigheter. I syfte att göra det möjligt att besvara frågeställningen på bästa möjliga sätt lämnas uttrycket i detta läge öppet och utan närmare definition.

1.3 Metod och material

Uppsatsen består till stor del av redogörelser för gällande rätt. Dessa delar, som är av deskriptiv karaktär, anser jag vara nödvändiga för att ge läsaren de utgångspunkter och perspektiv som krävs för att kunna förstå uppsatsämnets problematik. I dessa delar tillämpas den rättsdogmatiska metoden, vilken innebär studier av de allmänt accepterade rättskällorna såsom lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och juridisk doktrin i enlighet med rättskällevärdet.⁵ Den rättsdogmatiska metoden är bäst lämpad när abstrakta rättsregler ska kopplas till praktiska tillämpningssituationer, vilket är fallet i denna uppsats. Den rättsdogmatiska metoden är kvalitativ, vilket betyder att rättskällans auktoritet är avgörande.⁶ I denna uppsats har den juridiska doktrinen stor betydelse trots sin enligt rättskällevärdet bristande självständiga auktoritet. Rättsdogmatiskt är den dock, i kombination med de överordnade rättskällorna, en mycket viktig beståndsdel.⁷ Enligt Kleineman kan doktrin även enligt rättsdogmatiken användas för att kritisera mer auktoritativa rättskällor.⁸

Uppsatsen innehåller dessutom delar som syftar till att analysera det praktiska rättsläget, varför även en rättsanalytisk metod används. Den rättsanalytiska metoden används i de delar som utöver att redogöra för gällande rätt även, med hjälp av material utöver de allmänt accepterade rättskällorna, analyserar rätten. I dessa delar anläggs ett mer kritiskt förhållningssätt gentemot maktutövning mot enskilda, med ett rättssäkerhetsperspektiv i botten. Genom att använda den rättsanalytiska metoden som komplement till den rättsdogmatiska ges utrymme att i större utsträckning kritisera och resonera kring potentiella lösningar.⁹

I enlighet med den ovan beskrivna rättsdogmatiska metoden består materialet i första hand av de allmänt accepterade rättskällorna. I detta sammanhang bör även poängteras att även EKMR är svensk lag. Förarbeten

⁵ Kleineman (2013) s. 21.

⁶ Sandgren (2015) s. 43-45.

⁷ Kleineman (2013) s. 27.

⁸ Ibid. s. 33-35.

⁹ Sandgren (2015) s. 45-47.

spelar givetvis stor roll i redogörelsen för gällande rätt. Med anledning av uppsatsämnet används framförallt SOU 2016:52 *Färre i häkte och minskad isolering*. Vad gäller praxis är Europadomstolens sådan framträdande i uppsatsen, och ett relativt stort antal rättsfall har använts. Dessa har valts ut med utgångspunkt i hänvisningar från doktrin och guiderna på Europadomstolens hemsida, kompletterade av egna sökningar. Mot bakgrund av det omfattande antalet rättsfall samt relevans har framförallt de delar av rättsfallen som berör resonemang kring de för uppsatsen aktuella begreppen studerats. Omständigheterna i de enskilda fallen har endast undantagsvis berörts. Svensk doktrin utgörs främst av Torleif Bylunds avsnitt om straffprocessuella tvångsmedel i Per Olof Ekelöfs *Rättegång – tredje häftet*, Gunnel Lindbergs *Straffprocessuella tvångsmedel* och Hans Danelius standardverk *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen*. För arbetet med Europadomstolens praxis används även engelskspråkig doktrin såsom *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* av Pieter Van Dijk m.fl. och *Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights* av Clare Ovey m.fl. Därutöver har en artikel av Merete Havre, *Effektivitetskravet ved frihetsberøvelse etter EMR art 5 nr 3*, varit användbar.

I uppsatsen hänvisas dessutom till flertalet beslut och uttalanden från JO. Huruvida dessa har status som rättskälla kan och har diskuterats. De har ingen självklar plats i den traditionella rättskälleläran, varför de inte utan särskild motivering bör kunna användas i de rättsdogmatiska delarna. JO har dock en grundlagsstadgad uppgift att utöva tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet om lagar och andra föreskrifter.¹⁰ Som en följd av detta är det väletablerat hos myndigheter att rätta sig och anpassa sin verksamhet efter kritik från JO. JO-uttalanden bör därför i vart fall kunna anses fungera som rättsvägledande, varför de med tanke på de rättsanalytiska inslagen otvivelaktigt fyller en funktion i denna uppsats.¹¹

¹⁰ 13 kap. 6 § regeringsformen.

¹¹ Ekroth (2001) s. 18.

Vidare används i uppsatsen flertalet rapporter, bland annat från Statskontoret, Riksrevisionen och Åklagarmyndigheten. Dessa används i de rättsanalytiska delarna och i syfte att identifiera problemet men gör inte på något sätt anspråk på att ses som rättskällor. Att rapporterna används i relativt stor utsträckning i vissa avsnitt kan naturligtvis ifrågasättas ur tillförlitlighets synpunkt. Deras användningsområde är dock begränsat till att med exempel tydliggöra det för uppsatsen aktuella problemet och de används inte i redogörelser för gällande rätt. Med tanke på den ovan nämnda rättsanalytiska metoden finns därför skäl att använda dem i den utsträckning som görs.

1.4 Perspektiv, teori och utgångspunkt

Uppsatsen skrivs ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Det finns olika synsätt vad gäller rättssäkerhetsbegreppets omfattning och innebörd. Den traditionella eller formella rättssäkerheten handlar främst om förutsebarhet och likhet inför lagen. Den formella rättssäkerheten lägger ingen vikt vid rättens innehåll.¹² Det anses därutöver finnas en materiell del av rättssäkerhetsbegreppet vilken i sin moderna och utvidgade form sägs innefatta en möjlighet för den enskilde, i det enskilda fallet, att i praktisk tillämpning faktiskt erhålla de rättigheter och skyldigheter som lagstiftningen ger.¹³

Trots att den formella delen av rättssäkerhetsbegreppet självklart finns med i bakgrunden är det den materiella rättssäkerheten som huvudsakligen ligger bakom utgångspunktivet för denna uppsats. Jag anser denna vara den mest passande för att utreda statens skydd av individers rättssäkerhet och rättsregler till skydd för individer mot statens maktutövning.

Ehrenkrona har betonat att garantier för mänskliga rättigheter är en förutsättning för rättssäkerhet och uttryckt sig bl.a. enligt följande. För att förstå begreppet rättssäkerhet är det naturligt att gå tillbaka till de grundläggande fri- och rättigheterna så som de uttrycks i fri- och rättighetsförklaringar. Där har de grundläggande allmänna principerna stor betydelse. Med ett rättssäkerhetsperspektiv är skyddsobjektet alltid den enskilde

¹² Zila (1990) s. 300.

¹³ Zila (1990) s. 286, Ehrenkrona (2007) s. 38-39.

medborgaren som enligt ovan nämnda principer åtnjuter ett grundläggande skydd mot åtgärder från statsmaktens sida.¹⁴

Ehrenkronas resonemang överensstämmer med den materiella delen av rättssäkerhetsbegreppet och illustrerar på ett bra sätt det perspektiv som används för uppsatsen. Mot bakgrund av ovan anförda resonemang vill jag kalla uppsatsens perspektiv för ett individuellt rättssäkerhetsperspektiv. Detta perspektiv är det mest lämpliga eftersom uppsatsens syfte är att utreda den enskilda individens rättigheter och rättssäkerhet i en situation av största möjliga ingrepp från staten.

Mot bakgrund av det valda perspektivet är skyddet för den enskilde naturligtvis även en grundläggande utgångspunkt för uppsatsen. Uppsatsen utgår därutöver från att långa häktningstider är negativt och att kriminaltekniska undersökningar i regel tar för lång tid.

1.5 Forskningsläge

Frågan om långa häktningstider har diskuterats i många sammanhang men inte avhandlats särskilt mycket i doktrin. Bylund och Lindberg har berört frågan, men relativt kortfattat. Bylund har kommenterat de grundläggande straffprocessuella principernas betydelse och vikten av att proportionalitetsprincipens beaktas i häktningssammanhang. Lindberg har på temat långa häktningstider behandlat frågan om omhäkningsförhandlingens syfte och funktion.

Frågan om utredningstidernas påverkan på häktningstiderna har inte varit föremål för närmare analys. Danelius berör frågan om myndigheternas dröjsmål i förhållande till häktningstid högst översiktligt när han redogör för Europadomstolens praxis i *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* (2015). I internationellt sammanhang har frågan om myndigheternas skyndsamhet i förhållande till häktningstider kommenterats mer ingående av bl.a. Van Dijk m.fl. i *Theory and practice of the European Convention on Human Rights* och

¹⁴ Ehrenkrona (2007) s. 38-39.

av Ovey m.fl. i *The European Convention on Human Rights*. Hur kravet på myndigheternas skyndsamhet och eventuella dröjsmåls påverkan på häktningstiderna i sin tur hanteras i det svenska förfarandet har dock inte berörts i doktrin. Havre har dock med utgångspunkt i norsk rätt skrivit en relevant text om häktningstiderna i förhållande till skyndsamhetskravet i EKMR, se ”Effektivitetskravet ved frihetsberøvelse etter EMK art 5 nr 3”.

Frågan om väntetider för kriminaltekniska analyser och hur dessa påverkar häktningstiderna har likt den generella frågan om långa häktningstider diskuterats mycket men inte analyserats närmare. Denna uppsats behandlar frågan om kravet på myndigheternas skyndsamhet i förhållande till de långa häktningstiderna. Eftersom uppsatsen skrivs med utgångspunkt i den konkreta dröjsmålsproblematiken med de kriminaltekniska undersökningarna ställer den skyndsamhetskravet på sin spets och bidrar därför med något nytt till existerande forskning.

1.6 Avgränsningar

Med hänsyn till uppsatsens begränsade omfattning är vissa avgränsningar nödvändiga att göra. Uppsatsen berör inte mer än ytterst överskådligt skillnader i typer av brottsmisstankar, häktningsskäl eller varianter av häktning. Frågan om restriktioner kommer inte heller att utredas. Det som är relevant för uppsatsens syfte och frågeställning är de fall där häktningstiden är längre än nödvändigt, oavsett variant.

Uppsatsen undviker även att närmare gå in på orsakerna till att de forensiska undersökningarna tar lång tid och vilka som i praktiken är ansvariga för förseningarna. Det som är relevant för uppsatsen är hur situationen förhåller sig rent rättsligt.

Det individuella rättssäkerhetsperspektiv som redogjorts för i avsnitt 1.4 är dominerande och trots att frågan skulle kunna diskuteras utifrån andra perspektiv bortses från dessa av avgränsningsskäl. Även i skyddet för den enskilde är avgränsningar nödvändiga. Av de verktyg som finns för att skydda den enskilde kommer fokus främst att ligga på, utöver omhäktningförhandlingen som sådan, proportionalitetsprincipen och EKMR. Valet av

proportionalitetsprincipen grundar sig på den framträdande särställning den getts just för häktningensinstitutet. EKMR valdes framför andra rättighetskonventioner mot bakgrund av syftet bakom dess tillkomst samt dess rikliga praxis.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med ett kapitel om anledningarna till de långa häktningstiderna och vilka konsekvenser dessa får (kapitel 2). Kapitel 3 handlar om väntetiderna för forensiska analyser och hur dessa påverkar häktningstiderna.

I kapitel 4 och 5 utreds hur den för uppsatsen aktuella frågeställningen förhåller sig rättsligt, med utgångspunkt i rättegångsbalken och EKMR samt praxis kopplad till dessa regleringar. Anledningen till att jag valt att vänta till kapitel 4 med att redogöra för de rättsliga regleringarna är att jag tror det är mer intressant för läsaren att först få chans att sätta sig in i den praktiska problematiken.

Uppsatsen avslutas med analys och slutsats (kapitel 6) i vilka frågeställningarna besvaras slutligt. I denna del förs även ett kort resonemang de lege ferenda, och avslutningsvis framförs mina sammanfattande slutsatser. Min uppfattning är att den tämligen utförliga analysen kompenserar uppsatsens i övrigt relativt deskriptiva karaktär.

2 Långa häktningstider

2.1 Problemen med Sveriges långa häktningstider

Att det förekommer långa häktningstider i Sverige är välkänt. Häktningstiderna är längst i ärenden som rör våldsbrott, sexualbrott, narkotikabrott, tillgreppsbrott och bedrägerier.¹⁵ Den genomsnittliga häktningstiden i Sverige är två månader, men många sitter frihetsberövade längre än så. Varje år sitter ungefär 500 personer häktade under minst ett halvår.¹⁶ Den omfattande kritik som riktats mot häktningstidernas längd har kommit från olika typer av aktörer och från både inhemskt och internationellt håll.¹⁷ Det har anmärkts på att häktningstiderna generellt sett är långa, avsaknaden av tidsgränser samt att det finns för få alternativ till häktning.¹⁸

Att undvika att personer sitter häktade längre än nödvändigt är, mot bakgrund av den ingripande fri- och rättighetsinskränkningen frihetsberövandet innebär, en grundläggande förutsättning för rättssäkerheten.¹⁹ Häktning skiljer sig från fängelsestraffet på det sättet att dess huvudsakliga användningsområde är under förundersökningen²⁰; när den enskilde ännu inte har fått sin sak prövad och därmed ska betraktas som oskyldig enligt oskyldighetspresumtionen.²¹ På grund av häktningens likheter med fängelsestraffet finns det en risk att långa frihetsberövanden uppfattas som straff såväl av de inblandade som av allmänheten. Detta innebär att långa häktningstider kan innebära en kränkning av oskyldighetspresumtionen.²²

Varje dag i häkte är en fysisk och mental påfrestning och därför kan häktning vara skadligt redan efter att en person har varit frihetsberövad några

¹⁵ Statskontoret (2016) s. 7.

¹⁶ Åklagarmyndigheten (2014) s. 10.

¹⁷ CAT och CPT, SOU 2016:52 s. 75-83, Åklagarmyndigheten (2014) s. 10.

¹⁸ SOU 2016:52 s. 60, CAT 2014.

¹⁹ Bylund (2006) s. 51, JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03 s. 1

²⁰ Häktning kan även användas under rättegång. Även häktning efter dom bör ses i ljuset av oskuldspresumtionen fram till att domen vunnit laga kraft.

²¹ Lindberg (2012) s. 283.

²² SOU 2016:52 s. 91, Nowak (2003) s. 352.

dagar.²³ Att ett frihetsberövande kan leda till ett försämrat hälsotillstånd hos den misstänkte påverkar möjligheterna att genomföra rättegången på ett tillfredsställande sätt.²⁴ Därför bör det, utöver av hänsyn till den enskilde, även av lagförings-, effektivitets- och kostnadsmässiga skäl alltid eftersträvas att häktningstiderna aldrig är längre än nödvändigt.²⁵

2.2 Kan man vara häktad hur länge som helst?

I svensk rätt finns det ingen tidsgräns för hur länge man får vara häktad. Många andra europeiska länder såsom Danmark, Tyskland, Frankrike och Nederländerna har maxtidsgränser för häktning.²⁶ Att det inte finns någon borte tidsgräns betyder inte att ett frihetsberövande kan pågå hur länge som helst. På grund av häktningens mycket ingripande karaktär finns det en mängd skyddsregler och villkor som syftar till att garantera att häktning inte används mer än nödvändigt. Skydd mot frihetsberövande finns både i RF och EKMR.²⁷ Häktningsbestämmelserna i RB är även utformade med hänsyn till ett antal allmänna principer som syftar till att skydda den enskilde i processen, särskilt i fråga om tvångsmedel.²⁸

Trots skyddsreglerna har dock de långa häktningstiderna och avsaknaden av en lagstadgad maxtidsgräns kritiserats.²⁹ Denna kritik har bemötts med påpekanden om att riktigt långa häktningstider statistiskt sett är relativt ovanliga, varför man inte ansett problemet vara så pass stort som kritiken antyder.³⁰ Under 2016 publicerade dock den så kallade häktningstidutredningen ett betänkande med förslag på åtgärder för att minska på användningen av häktning och restriktioner.³¹ I denna föreslås en maxtidsgräns för häktning. Förslaget innebär att en person maximalt ska kunna vara

²³ SOU 2016:52 s. 14, Lindow (2009) s. 15-31, Åklagarmyndigheten (2014) s. 74.

²⁴ SOU 2016:52 s. 67, se även artikel 6:3 EKMR.

²⁵ Åklagarmyndigheten (2014) s. 41.

²⁶ SOU 2016:52 s. 11.

²⁷ 2 kap. 8 § regeringsformen, artikel 5 EKMR.

²⁸ Bylund (2006) s. 46-52.

²⁹ Se avsnitt 2.1.

³⁰ Åklagarmyndigheten (2014) s. 10.

³¹ SOU 2016:52 s. 13.

häktad under sex månader och att detta endast ska få överskridas om det finns synnerliga skäl.³² Det ska poängteras att det ännu inte beslutats huruvida en tidsgräns likt den föreslagna ska införas eller inte. Som skäl mot att införa en maxtidsgräns för häktning har tidigare framhållits att en sådan eventuellt kan få motsatt effekt och istället leda till längre häktningstider. Detta eftersom man ansåg det finnas en risk att utredningstiderna då skulle bli styrda av tidsgränserna för frihetsberövande. Enligt utredningen är dock denna risk minimal och mest sannolikt kommer tidsfristerna att leda till ökad effektivitet och ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser.³³

Häktningsutredningen poängterar att utgångspunkten alltid bör vara att använda häktning i så liten utsträckning som möjligt, och att synen på häktningsinstitutet är destruktiv. Detta beror enligt utredningen på att bilden av staten och dess företrädare är något naiv; om vi litar på att allt går rätt till glöms det kritiska förhållningssättet bort. Utöver förslaget på maxtidsgräns fokuserar utredningen mycket på den viktiga funktion proportionalitetsprincipen bör ha för att undvika orimligt långa häktningstider. Enligt utredningen görs sällan en riktig proportionalitetbedömning av domstolarna i det enskilda fallet, vilket medför att det praktiska ansvaret för att häktningstiderna inte förlängs i onödan i princip enbart läggs på den enskilde åklagaren.³⁴

2.3 Varför är häktningstiderna långa?

2.3.1 Inledande påpekanden

I följande avsnitt kommer ett antal förklaringar till att häktningstiderna är långa att presenteras. Syftet med framställningen är att ge läsaren nödvändig bakgrundsinformation för att kunna sätta sig in i den för uppsatsen aktuella frågeställningen. Framställningen gör inte anspråk på att vara uttömmande, fler potentiella förklaringar till att häktningstiderna är långa är tänkbara.

³² SOU 2016:52 s. 15.

³³ Ibid s. 115-117.

³⁴ Ibid. s. 114.

2.3.2 Förundersökningen

Att utreda brott tar tid, varför förundersökningar ofta blir långa. Under förundersökningen finns möjlighet att använda straffprocessuella tvångsmedel. Dessa, däribland häktning, används för att göra det möjligt att vidta de åtgärder som krävs för att samla in nödvändig bevisning. Att häktning är tillgängligt som straffprocessuellt tvångsmedel i svensk rätt är ett resultat av noggranna överväganden där man ansett att behovet finns trots häktningens ingripande karaktär.³⁵

Eftersom häktning används under förundersökningen medför långa brottsutredningar och förundersökningar i praktiken ofta långa häktningstider. Förundersökningen ska dock enligt 23 kap. 4 § rättegångsbalken bedrivas skyndsamt. Åklagaren ska driva förundersökningen framåt effektivt och säkra bevis så fort som möjligt. En ungefärlig tidsplanering med vilka utredningsåtgärder som ska vidtas ska presenteras för alla inblandade. Insyn i utredningen ska ges fortlöpande och åklagaren ska försöka att delge förundersökningsmaterialet successivt.³⁶ När det finns häktade i målet finns det dessutom särskilda krav på skyndsamhet, se 24 kap 18 §.³⁷ Det finns dock, trots förekomsten av frihetsberövade, anledningar till att en förundersökning drar ut på tiden. Sådant kan vara att utredningen är komplex, att man väntar på teknisk utredning, att det finns en ovilja från t.ex. vittnen eller den misstänkte att delta i utredningen eller ett behov av rättslig hjälp från andra länder.³⁸ Den senaste tiden har det blivit allt vanligare med stora brottmål. Stora mål innebär omfattande förundersökningar med många personer och mycket bevismaterial iblandat, vilket tar tid att gå igenom. Mängden stora mål sägs vara en följd av ökad gängkriminalitet samt internationell och organiserad brottslighet.³⁹ Samtidigt sägs det att domstolens krav på bevisning har höjts. Den tekniska utvecklingen gör det möjligt att efterfråga

³⁵ Prop. 1986/87:112 s. 25, SOU 2016:52 s. 13.

³⁶ SOU 2016:52 s. 60, RÅR 2015:1 s. 10-13.

³⁷ JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03 s. 7.

³⁸ Åklagarmyndigheten (2014) s. 42.

³⁹ Brå 2016:23.

mer avancerad sådan. Dessutom har man i många mål svårt att få personer att vittna. Alla dessa omständigheter gör att förundersökningarna tar tid.⁴⁰

Sammanfattningsvis i denna del kan konstateras att fördröjningar i förundersökningen kan bero på en mängd olika saker – vissa mer hänförliga till myndigheternas agerande och andra till omständigheter som är svårare för dem att kontrollera.

2.3.3 Straffprocessuella principer

Det finns ett nära samband mellan långa förundersökningar och de långa häktningstiderna. Teoretiskt sett hade häktningstiderna inte behövt vara så pass påverkade av att förundersökningen tar lång tid. Det nära sambandet kan till viss del förklaras av hur straffprocessen är uppbyggd i svensk rätt.

Brottmålsförfarandet regleras av ett antal grundläggande allmänna principer vilka skall beaktas i den praktiska processen. Dessutom är många rättsliga regleringar i straffprocessen resultat av en avvägning av dessa olika principer.⁴¹ Enligt muntlighetsprincipen och omedelbarhetsprincipen ska domstolen grunda sin bedömning endast på det som sägs under huvudförhandlingen. Domen får inte grundas på en uppgift ur förundersökningen om denna inte nämns eller hänvisas till under huvudförhandlingen.⁴² Därför ska all bevisning tas upp under huvudförhandlingen och rätten och åhörare ska ha möjlighet att ta del av allt relevant material bara genom att närvara vid huvudförhandlingen.⁴³ Dessa principer är rättssäkerhetsgarantier för den enskilde eftersom det vid rättegången blir tydligt vad som ska bedömas och vad hen ska försvara sig mot. Eftersom bevisupptagning utanför rättegången skulle strida mot omedelbarhetsprincipen innebär upplägget också en rätt att ändra sina uppgifter och komma med nya invändningar när som helst under utredningen.⁴⁴

⁴⁰ Brå 2016:23 och Brå 2018:1.

⁴¹ Nowak (2003), s. 57.

⁴² Ekelöf (2009), s. 28.

⁴³ 30 kap. 2 § rättegångsbalken, Ekelöf (2009), s. 27.

⁴⁴ Se dock 35 kap. 8 § rättegångsbalken.

I brottmål är det åklagaren som har den fulla bevisbördan. Därav har en misstänkt rätt att vara tyst och rätt att vägra medverka i utredningen. Beviskravet är högt: åtalet ska vara styrkt och den tilltalades skuld ska vara ställd utom rimligt tvivel. Detta är en följd av oskyldighetspresumtionen och att felaktigt fällande domar inte kan accepteras i en rättsstat.⁴⁵ Enligt principen om parternas likställdhet i processen ska åklagaren och den misstänkte vara likställda i rättegången och reglerna ska inte gynna den ena på den andras bekostnad.⁴⁶ De rättigheter som tillkommer den enskilde är tänkta att jämna ut den fördel staten annars hade haft mot individen.⁴⁷ För att processen ska kunna genomföras med dessa rättigheter krävs tvångsmedel, t.ex. häktning, som jämvikt. Häktning får dock inte användas mer än nödvändigt, då rubbas likställdheten mellan parterna.⁴⁸ Enligt Danelius innebär inte principen om parternas likställdhet i processen att de processuella rättigheterna måste vara samma, inget hindrar att den tilltalade har bättre möjligheter än åklagaren.⁴⁹

Som en följd av straffprocessens uppbyggnad och med de höga krav som ställs på åklagarens bevisning behöver straffprocessuella tvångsmedel och däribland häktning kunna användas. Behovet av att skydda utredningen är alltid stort fram till huvudförhandlingen. Detta gör att utredningstiderna är direkt kopplade till häktningstiderna, och långa utredningstider leder ofta till långa häktningstider. Syftet med användandet av straffprocessuella tvångsmedel är att underlätta förundersökning och rättegång eller att säkra verkställighet av dom.⁵⁰ Det är av yttersta vikt att häktning endast används för dessa syften.⁵¹

Muntlighets- och omedelbarhetsprincipernas styrka skiljer Sverige från många andra rättsordningar. I andra länder finns det större möjlighet att dokumentera förhör under förundersökningen och sedan beakta dessa under huvudförhandlingen.⁵² Nyligen presenterades ett delbetänkande om möjligheten att kunna använda videoinspelade förhör i stora brottmål. Detta skulle i

⁴⁵ Ekelöf (2009), s. 150.

⁴⁶ Ekelöf (2009) s. 33, Danelius (2015) s. 218.

⁴⁷ Nowak (2003) s. 50.

⁴⁸ Bylund (2006) s. 38.

⁴⁹ Ekelöf (2009) s. 33, Danelius (2015) s. 218.

⁵⁰ Lindberg (2012), s. 8.

⁵¹ Ibid.

⁵² Åklagarmyndigheten (2014) s. 43.

så fall vara en viss lättnad av omedelbarhetsprincipen och mer påminna om hur det ser ut i andra länder. Detta är även kopplat till ett annat delbetänkande som presenterades kort tidigare där möjligheten att i vissa stora brottmål göra avkall på muntlighets- omedelbarhets- och koncentrationsprinciperna.⁵³ Möjligen skulle dessa föreslagna förändringar kunna påverka häktningstiderna.⁵⁴

2.3.4 Kriminaltekniska undersökningar

En av anledningarna till att förundersökningarna drar ut på tiden och medför långa häktningstider är att det tar lång tid att få tillbaka analyssvaren från de kriminaltekniska undersökningarna.⁵⁵ Hos de myndigheter som utför tekniska undersökningar är handläggningstiderna långa.⁵⁶ Den myndighet som utför merparten av de tekniska undersökningarna heter NFC, Nationellt forensiskt centrum. I ungefär 40 procent av alla häktade ärenden förekommer det NFC-utredningar.⁵⁷ Detta kommer att utvecklas i kapitel 3.

⁵³ SOU 2017:7.

⁵⁴ SOU 2016:52 s. 97, SOU 2017:98, Åklagarmyndigheten (2014) s. 42.

⁵⁵ JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03 s. 1, JO 2015/16:1 s. 29, Åklagarmyndigheten (2014) s. 88.

⁵⁶ Statskontoret (2016).

⁵⁷ Ibid.

3 Forensiska undersökningar

3.1 Utredningstiderna och häktningstiderna

Som förklarats i avsnitt 2.3 finns ett samband mellan utredningstiderna, d.v.s. tiden det tar att genomföra förundersökningar, och häktningstiderna. Sambandet beror i grunden på hur den svenska straffprocessen är uppbyggd och betydelsen av ett antal grundläggande principer, se avsnitt 2.2.3, och medför att i de fall utredningstiderna är långa blir även häktningstiderna ofta långa.

3.2 Teknisk bevisning

Teknisk bevisning värderas högt av domstolen. Den anses vara förhållandevis säker och svår att säga emot.⁵⁸ I takt med den tekniska utvecklingen har de utredande myndigheterna fått tillgång till bättre verktyg och metoder vilket har gett den tekniska bevisningen ytterligare utrymme.⁵⁹

Teknisk bevisning i brottmål säkras med hjälp av kriminalteknik. Kriminalteknik, som även kallas forensik, innebär insamling och analys av spår för att säkra teknisk bevisning inom brottsutredning. I Sverige genomförs forensiska undersökningar av Polismyndigheten, Tullverket, Rättsmedicinalverket och Nationellt forensiskt centrum.⁶⁰ De allra flesta genomförs av Rättsmedicinalverket och NFC.⁶¹ Med anledning av att den tekniska bevisningen värderas högt av domstolen är många rättegångar beroende av de forensiska undersökningarna. De forensiska undersökningarna kan därmed påverka huruvida personer lagförs eller inte och att ingen döms oskyldig.⁶²

⁵⁸ Statskontoret (2016) s. 11 och 21.

⁵⁹ Riksrevisionen (2017) s. 5.

⁶⁰ Statskontoret (2016) s. 15.

⁶¹ SOU 2016:52 s. 112.

⁶² Statskontoret (2016) s. 11.

3.3 Lång väntan på analyssvar

Det tar ofta lång tid att få resultaten från de forensiska undersökningarna, vilket har kritiserats från flera håll.⁶³ Det som framförallt har kritiserats är att handläggningstiderna hos NFC är för långa.⁶⁴ NFC utför forensiska undersökningar i allt från mängdbrott till grova brott. Några av de metoder de arbetar med är DNA-analyser, fingeravtrycksundersökningar och narkotika-analyser. Att det tar lång tid att få svar på den typen av forensiska undersökningar är särskilt allvarligt då dessa är vanligt förekommande och ofta av avgörande betydelse i rättegångar.⁶⁵

Att analyssvaren dröjer beror på en kombination av flera anledningar. Att efterfrågan på teknisk bevisning har ökat mycket de senaste åren ökar naturligtvis arbetsbördan för forensiker och tekniker.⁶⁶ Hos NFC ökade antalet ärenden mellan 2010 och 2015 med 10 procent, utan att antalet förundersökningar ökade.⁶⁷ De långa handläggningstiderna beror även på att de ärendesystem som används är bristfälliga. Framförallt uppstår problem när de olika myndigheternas system ska samarbeta.⁶⁸ Beställningarna av forensiska undersökningar, som görs av åklagare eller polis, ställer därför ofta till problem.⁶⁹ Kompletteringar behöver göras i efterhand och beställningar som inte längre behövs missas att återkallas.⁷⁰ Det har också riktats kritik mot att beställningsformulären inte tillåter beställaren att i tillräcklig utsträckning ange prioriteringsordning och grund för sådan.⁷¹ Det finns inte heller möjlighet att automatiskt registrera datum för häktning och omhäktning i systemet.⁷² Väntetiderna är längst i vapenundersökningar och biospår-sökningar (DNA-undersökningar).⁷³

⁶³ Se t.ex. Statskontoret (2016), Riksrevisionen (2017), Åklagarmyndigheten (2014), JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03.

⁶⁴ Riksrevisionen (2017) s. 5-6 och 20.

⁶⁵ Ibid. s. 5-6.

⁶⁶ NFC (2012) s. 4.

⁶⁷ SKL (2011) s. 37, SKL (2015) s. 21.

⁶⁸ Riksrevisionen (2017) s. 32-33.

⁶⁹ Åklagarmyndigheten (2014) s. 80.

⁷⁰ Statskontoret (2016) s. 8 och 24.

⁷¹ Statskontoret (2016) s. 56, JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03, s. 3.

⁷² Åklagarmyndigheten (2014) s. 81.

⁷³ Statskontoret (2016) s. 36.

3.4 Långa häktningstider på grund av väntan på analyssvar

Att väntetiderna för resultaten från forensiska undersökningar är långa kan få stora konsekvenser. Väntetiderna blir en flaskhals i rättssystemet och gör hela rättskedjan ineffektiv.⁷⁴ Möjligheterna till lagföring minskar om utredningstiderna blir alltför långa. Åklagaren kan tvingas väcka åtal innan analyserna är klara.⁷⁵ Ett annat alternativ för åklagaren är att hoppa över att skicka material på teknisk analys, vilket inte är en önskvärd situation varken för åklagaren själv eller domstolen.⁷⁶

De långa väntetiderna för teknisk bevisning påverkar även längden på häktningstiderna.⁷⁷ Eftersom många häktade ärenden är i behov av forensiska undersökningar och dessa tar lång tid blir följden att de tekniska analyserna blir en anledning till de långa häktningstiderna.⁷⁸ Forensiska undersökningar förekommer i många typer av ärenden, men av de ärenden som hanteras av NFC är brottstyperna med flest häktade våldsbrott, vapenbrott och sexualbrott.⁷⁹ Att väntetiderna för biospårökningar är utmärkande långa är problematiskt då detta är den vanligaste beställningen i brottsutredningar med häktade inom kategorierna vålds-, sexual- och tillgreppsbrott.⁸⁰

Enligt en undersökning som Statskontoret gjorde 2016 motiverade åklagaren i 37 procent av fallen sin begäran om förlängd häktningstid med att man väntar på svar från forensiska undersökningar.⁸¹ Vidare förekommer det enligt samma statistik forensiska undersökningar i ungefär 40 procent av de häktade målen.⁸² I SOU 2016:52 betonas att det i olika sammanhang framhållits att hanteringen av forensiska undersökningar är en bidragande orsak till att häktningstiderna blir omotiverat långa.⁸³ Enligt Statskontoret,

⁷⁴ Riksrevisionen (2017) s. 5-6.

⁷⁵ Statskontoret (2016) s. 11.

⁷⁶ Riksrevisionen (2017) s. 6.

⁷⁷ Åklagarmyndigheten (2014) s. 88, JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03, s. 1, JO 2015/16:1 s. 29.

⁷⁸ Åklagarmyndigheten (2014) s. 80

⁷⁹ Statskontoret (2016) s. 36.

⁸⁰ Ibid. s. 9.

⁸¹ Ibid. s. 7.

⁸² Ibid.

⁸³ SOU 2016:52 s. 112.

som haft i uppdrag att utreda frågan om en effektivare forensisk process, påverkar handläggningstiderna för forensiska undersökningarna häktningstiderna.⁸⁴ Det faktum att Statskontorets uppdrag att titta närmare på den forensiska verksamheten just i samband med SOU 2016:52 vars syfte bl.a. var att minska häktningstiderna understryker även sambandet.⁸⁵ Även Riksrevisionen har i en granskningsrapport kommit fram till att väntetiderna på analysvar leder till att häktningstiderna blir långa.⁸⁶ Åklagarmyndigheten har vidare framhållit att det är vanligt att häktningstidernas längd i vissa typer av mål blir helt beroende av när analyserna och undersökningarna blir färdigställda och att den forensiska verksamhetens handläggningstider har blivit en flaskhals i utredningsprocessen, vilket har lett till längre häktningstider.⁸⁷

Även JO har granskat utredningstiderna för forensiska undersökningar.⁸⁸ Den myndighet som då var föremål för granskning var SKL (föregångaren till NFC). JO konstaterade att handläggningstiderna har ökat väsentligt de senaste åren och att de påverkas av myndigheternas prioriteringar. Man kom även fram till att situationen är särskilt allvarlig för häktade ärenden och att det inte kan uteslutas att handläggningstiderna gör att häktningstiderna blir onödigt långa.⁸⁹

Enligt en enkät som P1-programmet Kaliber gjorde med 474 åklagare anser många att de ofta hamnar i situationer där de endast väntar på de forensiska resultaten. 7 av 10 åklagare tycker att svarstiderna på de forensiska undersökningarna är för långa. 9 av 10 uppger att de själva begärt förlängning av häktningstider med hänvisning till att man väntar på de forensiska analyserna.⁹⁰ Liknande uppfattningar har framhållits på ett flertal olika ställen i media.⁹¹

⁸⁴ Statskontoret (2016) s. 7.

⁸⁵ SOU 2016:52 s. 112-113.

⁸⁶ Riksrevisionen (2017) s. 6.

⁸⁷ Åklagarmyndigheten (2014), s. 80, NFC (2012) s. 4.

⁸⁸ JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Kaliber i P1 ”Nationellt forensiskt centrum – en flaskhals i det svenska rättssystemet”.

⁹¹ Se t.ex. Kaliber i P1 ”Nationellt forensiskt centrum – en flaskhals i det svenska rättssystemet” och Strinäs i NFC:s Kriminalteknik, s. 29.

3.5 Kommentar

Med utgångspunkt i den syn på långa häktningstider som redogjorts för i kapitel 2 är det faktum att handläggningstiderna för de forensiska undersökningarna verkar påverka häktningstidernas längd ett allvarligt problem. Situationen innebär att staten berövar en enskild person friheten under längre tid än vad som skulle behövts om staten hade arbetat mer effektivt. Att handläggningstiderna till stor del är en resursfråga ifrågasätts inte och det hävdas inte heller att någon arbetar långsammare än nödvändigt.⁹² Med respekt för resursfrågan är dock min uppfattning att effektivisering generellt bör kunna uppnås genom prioriteringar. Med tanke på vad häktning innebär för den enskilde bör dessa ärenden alltid prioriteras. Enligt Statskontorets undersökning innehåller endast 8 procent av NFC:s ärenden häktade personer. Trots den överbelastning myndigheten tyngs av bör dessa ärenden alltid kunna prioriteras.⁹³

Förslaget om maxtidsgräns (se avsnitt 2.2) är ett försök att komma tillrätta med häktningstiderna. Även om en sådan tidsgräns införs kommer dock det aktuella problemet att kvarstå. Under en period på sex månader finns det fortfarande möjlighet att återkommande förlänga häktningstiden med hänvisning till väntan på de forensiska analyserna. Då häktning kan vara skadligt redan efter några dagar är inte problemet enbart de allra längsta häktningstiderna. Att en person sitter häktad en dag för länge är alltid problematiskt varför det är lika viktigt att fokusera på de i sammanhanget något kortare häktningstiderna. Ingen får vara häktad oproportionerligt länge och man bör alltid sträva efter att förkorta häktningstiderna. Med detta sagt är alla åtgärder, även om de inte ensamt kan lösa problemet, välkomna.⁹⁴

Trots uppsatsens inriktning är avsikten inte att skylla på någon aktör eller del av rättskedjan. Att problemet och därmed förbättringsmöjligheter finns kan härmed anses tydliggjort. Det intressanta är hur förekomsten av långa häktningstider på grund av väntan på analysvar förhåller sig rättsligt, vilket kommer att undersökas närmare i kapitel 4 och 5.

⁹² Statskontoret (2016) s. 27-28, JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03, s. 7-8.

⁹³ Statskontoret (2016) s. 35.

⁹⁴ Som t.ex. förslaget om maxtidsgräns.

4 Vad säger rättegångsbalken?

4.1 Rättsliga förutsättningar för häktning

Enligt 24 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken får den häktas som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet minst ett års fängelse. Dessutom måste det för häktning finnas – med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet – häktningsskäl. De häktningsskäl som ska vara aktuella är flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara.⁹⁵ Enligt 24 kap. 19 § rättegångsbalken ska den misstänkte försättas på fri fot så snart det inte längre föreligger häktningsskäl. Vid häktning måste även proportionalitetsprincipen vara uppfylld. Denna säger att häktning endast får ske om skälen för detta uppväger det intrång eller men i övrigt som häktning innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.⁹⁶

4.2 Omhäktning

Enligt 24 kap. 18 § rättegångsbalken ska domstolen i samband med häktningsbeslutet bestämma en tid inom vilken åtal senast ska väckas och som huvudregel hålla omhäktningförhandling minst var fjortonde dag. Därmed är huvudregeln att ett häktningsbeslut gäller i maximalt 14 dagar. För att ett frihetsberövande ska pågå längre än så ska domstolen pröva frågan om fortsatt häktning vid en omhäktningförhandling. Det finns dock ett mycket begränsat utrymme att enligt 24 kap. 18 § tredje stycket andra meningen för domstolen att bestämma längre tids mellanrum mellan omhäktningförhandlingarna.⁹⁷ Anledningen till att möjligheterna till att låta det gå längre tid än två veckor mellan omhäktningförhandlingar är mycket begränsade är att dessa fyller en viktig funktion. Vid omhäktningförhandlingen ska

⁹⁵ Huvudregeln. I bl.a. 2, 3 och 4 §§ samma kapitel regleras andra varianter av häktning. Dessa kommer inte att beröras närmare i denna uppsats.

⁹⁶ 24 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken, se vidare avsnitt 4.5.

⁹⁷ NJA 1997 s 368.

domstolen noggrant bedöma huruvida häktningsskäl kvarstår, kontrollera att utredningen bedrivs skyndsamt och bedöma huruvida det är proportionerligt med fortsatt häktning.⁹⁸ Beslut om häktning måste alltid vara tydligt motiverade. Vid ett långvarigt frihetsberövande är behovet av motivering särskilt stort. Huruvida brottsutredningen bedrivits med tillräcklig skyndsamhet måste prövas av domstolen vid varje omhäkningsförhandling.⁹⁹

4.3 Förlängning på grund av väntan på analysvar

Som ovan redogjorts för (se avsnitt 3.4 och 3.5) är det vanligt förekommande att förlängning av häktningstiden begärs med hänvisning till väntan på de forensiska undersökningarna. Väntan på analysvar kan inte ensamt vara skäl för fortsatt häktning. Det som domstolen har att ta ställning till vid en omhäkningsförhandling är huruvida de rättsliga förutsättningarna för fortsatt häktning är uppfyllda. Anledningen till begäran om förlängning är inte en fråga som domstolen direkt ska behandla eller uppehålla sig vid. Däremot blir denna fråga i regel relevant för frågan om utredningens skyndsamhet.

Åklagaren är skyldig att bedriva förundersökningen skyndsamt och domstolen är skyldig att kontrollera skyndsamhetskravet. Att de tekniska analyserna inte är klara kan vara en anledning för åklagaren att begära förlängning av häktningstiden. I kombination med välmotiverade häktningsskäl, uppfylld proportionalitetsprincip och uppfyllt skyndsamhetskrav kan detta även innebära skäl för fortsatt häktning. Med tanke på hur situationen rörande de forensiska undersökningarna ser ut (se kapitel 3) kan dock en hänvisning till väntan på dessa innebära en riskfaktor i förhållande till skyndsamhetskravet.¹⁰⁰ Åklagarmyndigheten har även uttryckt att man som en del i skyndsamhetskravet noga ska överväga behovet av tekniska undersökningar och pröva detta fortlöpande.¹⁰¹

⁹⁸ NJA 1997 s 368.

⁹⁹ Åklagarmyndigheten (2014) s. 10.

¹⁰⁰ Statskontoret (2016) s. 11.

¹⁰¹ SOU 2016:52 s. 61, RÅR 2015:1.

4.4 Omhåkningsförhandlingen som skyddsspärr

Trots det skyndsamhetskrav som åligger åklagaren i egenskap av förundersökningsledare är det domstolen som ytterst ansvarar för kontrollen av häktningstidernas längd.¹⁰² Denna kontroll utövar domstolen med hjälp av omhåkningsförhandlingarna. Av lagtexten framgår det att domstolens viktiga uppgift i att bevaka att en häktningstid inte blir längre än oundgängligen nödvändigt är avsedd att ske genom omhåkningsförhandlingen.¹⁰³ I förarbeten har man, med hänvisning till artikel 5:3 i Europakonventionen, betonat vikten av att ett frihetsberövande snabbt blir prövat av en i förhållande till förundersökningsledaren fristående myndighet och att en häktningstid aldrig får bli längre än vad som är absolut nödvändigt.¹⁰⁴

Att ge domstolen möjlighet att utöva denna kontroll över förundersökningens bedrivande är det huvudsakliga syftet med omhåkningsförhandlingen.¹⁰⁵ Lindberg uttrycker det som att syftet med omhåkningsförhandlingen är att rätten ska se till att utredningen bedrivs snabbt och effektivt och att även den enskildes intressen tillvaratas.¹⁰⁶ Att domstolen kontrollerar att utredningen bedrivs skyndsamt och att häktningsskälens kvarstår blir viktigare ju längre en häktningstid pågår.¹⁰⁷ Ansvar att kontrollera att utredningen bedrivs skyndsamt och att häktningsskälens kvarstår ökar även efterhand.¹⁰⁸ HD har sagt att ju längre frihetsberövandet har varat, desto starkare skäl måste det föreligga för fortsatt häktning.¹⁰⁹ Enligt förarbeten är det, eftersom frihetsberövanden aldrig får fortgå längre än vad som är absolut nödvändigt, även naturligt att domstolen successivt ställer högre krav på att

¹⁰² JO dnr 300-2003, beslut 2005-03-29.

¹⁰³ 24 kap. 18 § rättegångsbalken, JO dnr 300-2003, beslut 2005-03-29.

¹⁰⁴ Prop. 1986/87:112 s. 23.

¹⁰⁵ SOU 2016:52 s. 56, JO dnr 300-2003, beslut 2005-03-29.

¹⁰⁶ Lindberg (2012) s. 319.

¹⁰⁷ NJA 2007 s 56.

¹⁰⁸ NJA 1997 s 368.

¹⁰⁹ NJA 2011 s 518, p. 17.

utredningen bedrivs skyndsamt om åklagaren vid upprepade tillfällen begär förlängning av häktningstiden.¹¹⁰

Eftersom det inte finns någon maxtidsgräns för häktning utgör förekomsten av återkommande omprövningar av häktningsbeslut, alltså omhäkningsförhandlingen, en grundläggande säkerhetsspärr och rättssäkerhetsgaranti i svensk rätt. JO har även uttryckt det som att det faktum att det sker ordentliga kontroller av grunden för frihetsberövandet är en central fråga i ett rättssamhälle.¹¹¹ Mot bakgrund av den betydelse omhäkningsförhandlingen anses ha har JO i flera fall framfört kritik mot underlåtelser att hålla omhäkningsförhandling.¹¹² Trots omhäkningsförhandlingens funktion och domstolens yttersta ansvar att kontrollera att förundersökningen bedrivs med den skyndsamhet som krävs är åklagaren skyldig att under hela häktningstiden kontinuerligt bedöma om häktning fortfarande är nödvändigt.¹¹³ I SOU 2016:52 föreslås att åklagaren ska redovisa en tidsplan för förundersökningen vid varje omhäkningsförhandling.¹¹⁴

HD har sagt att utredningssvårigheter får beaktas i bedömningen av huruvida fortsatt häktning är proportionerligt. Myndigheterna har dock krav på sig att med rimlig effektivitet arbeta för att häktningstiden blir så kort som möjligt. I bedömningen av huruvida skyndsamhetskravet är uppfyllt ska beaktas hur utredningen har fortskridit och hur den kan förväntas fortlöpa. Om utredningen inte bedrivits med tillräcklig skyndsamhet ska detta inte gå ut över den enskilde och detta utgör då ett skäl mot fortsatt häktning. HD poängterar även att bristande resurser eller ineffektivitet i fråga om en åtgärd av betydelse för fortsatt häktning inte bör gå ut över den enskilde.¹¹⁵

¹¹⁰ Prop. 1986/87:112 s. 54, Lindberg (2012) s. 315.

¹¹¹ JO dnr 6050-2015, beslut 2016-03-09.

¹¹² JO dnr 300-2003, beslut 2005-03-29, JO dnr 6710-2008, beslut 2009-03-17.

¹¹³ Åklagarmyndigheten (2014) s. 90.

¹¹⁴ SOU 2016:52 s. 15.

¹¹⁵ NJA 2011 s 518.

4.5 Proportionalitetsprincipen

Eftersom det inte finns några maxtidsgränser för häktning måste det anses följa av proportionalitetsprincipen att häktningstider inte kan vara hur långa som helst.¹¹⁶ I proportionalitetsbedömningen ska domstolen alltid pröva om häktningstidens längd är rimlig i förhållande till vinsterna med frihetsberövandet.¹¹⁷ Eftersom häktningstidens längd så tydligt påverkar proportionaliteten är det särskilt viktigt att en ordentlig proportionalitetsbedömning görs vid omhäktningsförhandlingar.¹¹⁸ Proportionalitetsprincipen ska enligt Lindberg alltid tillmätas vikt vid omhäktningsförhandlingar och få allt större betydelse ju längre frihetsberövandet varar. I bedömningen ska alternativa tvångsmedel alltid övervägas och det faktum att den misstänkte redan varit frihetsberövad under en tid ska vägas in.¹¹⁹ Även i rättspraxis har det framhållits att en noggrann bedömning i det enskilda fallet inte bara krävs vid det första häktningsbeslutet utan även omhäktning.¹²⁰ I praktiken kan detta dock ofta vara svårt att kontrollera eftersom det är vanligt förekommande att olika domare håller i omhäktningsförhandlingarna i samma mål.¹²¹

Att häktning på grund av dess ingripande karaktär måste omgärdas av säkerhetsspärrar har förklarats bl.a. i avsnitt 2.2. Proportionalitetsbedömningen utgör en sådan säkerhetsspärr.¹²² Att detta skydd fungerar som det ska är nödvändigt för att undvika en rättstillämpning som kan skada den enskildes rättssäkerhet.¹²³ Kritik har riktats mot att häktningstider förlängs för ofta och att det förekommer att den praktiska proportionalitetsbedömningen i det enskilda fallet, d.v.s. i tillämpningssituationer, förbises av domstolarna.¹²⁴ Förekomsten av straffprocessuella tvångsmedel är ett resultat av intresseavvägningar i lagstiftningsarbetet där de grundläggande allmänna principerna

¹¹⁶ SOU 2016:52 s. 111.

¹¹⁷ Ibid. s. 53.

¹¹⁸ Prop. 1988/89:124 s. 65-66.

¹¹⁹ Lindberg (2012) s. 309.

¹²⁰ NJA 2011 s 518, NJA 2015 s 261.

¹²¹ SOU 2016:52 s. 120-121.

¹²² Prop 1988/89:124 s. 26.

¹²³ Ibid. s. 26-27.

¹²⁴ SOU 2016:52 s. 114.

har spelat en stor roll i fråga om skyddet för den enskilda. Utöver principernas betydelse på lagstiftningsnivå måste de dock även få stort utrymme i den praktiska bedömningen. För att garantera skyddet för den enskilde är domstolen skyldig att i varje enskilt fall bedöma huruvida tvångsmedlet strider mot proportionalitetsprincipen.¹²⁵

Allmänna rättsprinciper behöver inte uttryckligen stadgas för att vara gällande. Det faktum att proportionalitetsprincipen uttryckligen stadgas i häktningsskapitlets första paragraf vittnar dock om att lagstiftaren tyckt det varit särskilt viktigt att uppmärksamma principen i detta sammanhang.¹²⁶ Bylund menar att införandet av en uttrycklig proportionalitetsprincip i häktningsbestämmelserna har betonat denna principens vikt ytterligare och gett den en särskild ställning.¹²⁷ Det uttryckliga stadgandet i paragrafen är också ett sätt att betona vikten av att bedömningen görs i varje enskilt fall.¹²⁸ Det har uttryckts att domstolarna behöver bli bättre på att göra en tydlig intresseavvägning mellan effektiv brottsbekämpning och den enskildes rätt till minsta möjliga intrång i den personliga integriteten och friheten.¹²⁹

Sammanfattningsvis kan konstateras att proportionalitetsprincipen har en viktig uppgift som skyddsfunktion och att en sådan bedömning görs vid varje omhäkningsförhandling är nödvändigt för att undvika alltför långa häktningstider.

4.6 Vidare ledning i praxis och JO-uttalanden

I NJA 2011 s. 518 gick HD djupare in på frågan om hur alltför långa häktningstider på grund av myndigheternas dröjsmål ska undvikas. Man uttalade då att det i kravet på att en häktning inte får fortgå längre än vad som är nödvändigt finns en skyldighet för myndigheterna att med rimlig effektivitet verka för att häktningstiden blir så kort som möjligt.

¹²⁵ Bylund (2006) s. 47-48.

¹²⁶ Prop. 1988/89:124 s. 27. Lindberg (2012) s. 28.

¹²⁷ Prop. 1988/89:124 s. 26.

¹²⁸ NJA 1985 s 868, Lindberg (2012) s. 28, Prop. 1988/89:124 s. 27.

¹²⁹ SOU 2016:52 s. 93.

Domstolarna ska när detta utreds titta på hur myndigheterna har agerat och hur de förväntas agera framöver. För det fall utredningen tyder på att tillräcklig skyndsamhet inte har iakttagits är detta ett skäl mot fortsatt häktning, och sådant ska inte drabba den enskilde.¹³⁰

Frågan om rättegång inom skälig tid i artikel 6.1 och skälig häktningstid i artikel 5.3 i EKMR prövades av HD i NJA 2005 s. 462. Målet förliktes men JK har sedan bedömt att med hänsyn till målets komplexitet och att åklagaren drivit förundersökningen framåt med rimlig skyndsamhet var häktningstiden inte oskäligt lång.

Dröjsmål hos just de forensiska myndigheterna har även varit föremål för prövning. I ett fall från 1987 försatte hovrätten den misstänkte på fri fot trots att det förelåg häktningsskäl. Man ansåg det vara oförsvarligt med fortsatt häktning på grund av att dröjsmålen berodde på maskinhaveri och resursbrist hos SKL.¹³¹

JO har uttryckt sig enligt följande angående långa häktningstider och dröjsmål i utredningen. En förundersökning ska bedrivas skyndsamt. Särskilda krav på skyndsamhet föreligger i vissa fall, däribland om den misstänkte är frihetsberövad. Förundersökningsledaren ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tillvaratas. Dröjsmål under förundersökningen kan leda till att kravet på rättegång inom skälig tid i artikel 6.1 EKMR inte anses respekterat. Vidare finns en särskild bestämmelse om skälig tid då den misstänkte är frihetsberövad, se artikel 5.3 EKMR.¹³²

JO har i ett annat fall argumenterat enligt följande. De långa utredningstiderna och utdragna handläggningstiderna förklaras regelmässigt bero på bristande resurser och ett ansträngt arbetsläge hos myndigheterna. Det kan dock även bero på annat såsom bristande kompetens, rekryteringssvårigheter, felprioriteringar m.m. Oavsett vad dröjsmålen beror på är det dock helt oacceptabelt med dröjsmål i handläggningen av det slag som nu redovisats.¹³³

¹³⁰ NJA 2011 s. 518, p 20-21 i HD:s domskäl, Åklagarmyndigheten (2014) s. 17.

¹³¹ RH 1987:73.

¹³² JO dnr 2672-2008, beslut 2008-06-23.

¹³³ JO dnr 2614-2008 och 2611-2008, beslut 2009-09-18.

JO har vidare poängterat att det är en grundläggande rättssäkerhetsfråga att personer inte är häktade längre än nödvändigt. Ansvaret för att detta undviks ligger gemensamt på samtliga myndigheter i rättskedjan. Aktuell myndighet (i detta fall SKL) har ett ansvar att organisera sin verksamhet på det sätt som krävs för att förundersökningar med särskilda skyndsamhetskrav ska kunna slutföras inom rimlig tid. Personalbrist eller andra prioriteringar är inte godtagbara skäl för att överskrida frister.¹³⁴ Därför är det också oacceptabelt att brist på handläggare hos de forensiska myndigheterna gör att en teknisk undersökning försenar en förundersökning.¹³⁵

4.7 Behovet av att hitta ledning i EKMR

Sammanfattningsvis i detta kapitel kan sägas att rättegångsbalkens 24:e kapitel och de som har tolkat dessa regler framhåller omhåkningsförhandlingen och proportionalitetsbedömningen som säkerhets spärrar mot alltför långa häktningstider. Detta är en bra utgångspunkt men inte tillräckligt för att besvara uppsatsens frågeställning. För att kunna göra detta måste vi även närma oss problematiken med de forensiska undersökningarna. För att utreda hur sambandet mellan långa väntetider för forensiska analyser och långa häktningstider bör hanteras måste riktlinjer för bedömningen av myndigheternas skyndsamhet studeras. Att skyndsamheten ska bedömas vid omhåkningsförhandlingen och att dessa förhandlingar därför är centrala har framhållits, se avsnitt 4.4. Vad konsekvenserna blir vid bristande skyndsamhet och enligt vilka kriterier denna egentligen ska bedömas framstår dock som relativt oklart. Min uppfattning är att frågan om bristande skyndsamhet hos myndigheterna i förhållande till långa häktningstider generellt kommenteras i mycket begränsad utsträckning.

I doktrin framhålls vikten av proportionalitetsbedömningen men också problematiken kring användandet av den som skyddsspärr, se avsnitt 4.5. Den är allmänt hållen och det förekommer ofta svårigheter i att garantera att bedömningen görs ordentligt. Dessutom saknas även för denna bedömning

¹³⁴ JO dnr 441-2014, beslut 2014-11-03 s. 7.

¹³⁵ Ibid. s. 9.

konkreta riktlinjer för hur myndigheternas skyndsamhet ska bedömas. Svårigheterna med bedömningen i sig i kombination med avsaknaden av fokus på just skyndsamheten gör att det kan ifrågasättas huruvida proportionalitetsprincipen fyller avsedd funktion i situationer med omhäftning på grund av väntan på forensiska analysvar. JO har sagt att det är viktigt att häktningsreglerna aldrig tolkas extensivt med tanke på vilka ingrepp de innebär. Detta gäller både materiella och processuella bestämmelser.¹³⁶ Bylund har även skrivit att det är viktigt att undvika en situation där reglerna om tvångsmedel blir elastiska, det är med tanke på karaktären mycket viktigt med förutsebarhet.¹³⁷

I rättspraxis finns några vägledande kommentarer men antalet fall som tar upp frågan om myndigheternas dröjsmål är begränsat. Mot bakgrund av att praxis är begränsad ska det även påpekas att det kan finnas risk för bristande samstämmighet mellan de få uttalanden som gjorts angående hur bedömningen ska göras och de många omhäftningsbeslut som tas i underrätt. De JO-uttalanden som hänvisats till i avsnitt 4.6 ovan är den del som ger mest utförlig ledning vad gäller bedömningen av myndigheternas dröjsmål. Som kommenterats i avsnitt 1.3 ska dessa dock hanteras med viss försiktighet med tanke på att JO:s främsta uppgift är att utöva tillsyn över myndigheterna.

Den enskildes grundläggande fri- och rättigheter skyddas av både grundlagen och genom internationella konventioner såsom EKMR och för att detta skydd ska upprätthållas krävs enligt Bylund en spärr mot skadlig rättstillämpning.¹³⁸ Enligt Lindberg går användandet av straffprocessuella tvångsmedel inte alltid så bra ihop med fri- och rättigheterna i EKMR.¹³⁹ Lindberg menar att vissa delar av häktningsinstitutet kan ifrågasättas med hänsyn till det ansvar Sverige har i förhållande till EKMR och att detta i kombination med de grundläggande principerna ställer väldigt höga krav på tillämparen.¹⁴⁰ Lindberg skriver även att rättegångsbalken är mer precis än EKMR, men att detta inte hindrar att bestämmelser i teorin eller praktiken kan vara

¹³⁶ JO dnr 300-2003, beslut 2005-03-29.

¹³⁷ Bylund (2006) s. 47.

¹³⁸ Ibid. s. 47-50

¹³⁹ Lindberg (2012) s. 12.

¹⁴⁰ Ibid. s. 13 och s. 309.

konventionsstridiga.¹⁴¹ Även JO hänvisar främst till EKMR när frågor om skyndsamhet och långa handläggningstider aktualiseras.

Med tanke på de många hänvisningarna till EKMR i den för uppsatsen aktuella frågeställningen och eftersom svensk lagstiftning, praxis och doktrin inte ger tillräcklig ledning i densamma kommer i kapitel 5 ledning att sökas i EKMR med därtill hörande praxis och doktrin.

¹⁴¹ Lindberg (2012) s. 13.

5 EKMR

5.1 Allmänt

Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna¹⁴² är en rättighetskonvention utarbetad av Europarådet i syfte att skapa effektiva garantier för individers mänskliga rättigheter. Sverige undertecknade Europakonventionen 1950, och sedan 1995 är EKMR även inkorporerad i svensk lag.¹⁴³ Sverige hade redan genom att underteckna konventionen bundit upp sig till att följa den och garantera de fri- och rättigheter som den innehåller. Genom inkorporeringen togs dock ytterligare ett steg vilket sände signaler i fråga om den betydelse konventionen anses ha. Konventionens ställning i Sverige markeras även genom 2 kap. 23 § RF vilken säger att ingen lag eller föreskrift får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.¹⁴⁴

En viktig faktor gällande Europakonventionen är att den genom Europadomstolen har en instans för att tolka rättigheterna. Detta är utmärkande för EKMR och gör dess rättigheter effektiva.¹⁴⁵ De två artiklar som oftast åberopas och i förhållande till vilka kränkningar av konventionen oftast fastställs av Europadomstolen är artikel 5 och artikel 6.¹⁴⁶ Dessa två artiklar är centrala i Europakonventionen och hela rättighetsskyddet och även av central betydelse för denna uppsats. Artikel 5 och artikel 6 innehåller båda, trots olika skyddsintressen och olika innehåll, bestämmelser med innebörden att det inte får gå för lång tid innan rättegång. Eftersom båda artiklarna är innehållsrika och detaljerade finns det mycket praxis kopplat till dem.¹⁴⁷ Det finns även ett visst samspel mellan artikel 5 och artikel 6, vilket efterhand kommer att åskådliggöras nedan.

¹⁴² EKMR eller Europakonventionen

¹⁴³ Danelius (2015) s. 17, genom lag 1994:1219.

¹⁴⁴ Danelius (2015) s. 17.

¹⁴⁵ Schabas (2015) s. 7.

¹⁴⁶ Pellonpää (2007) s. 308.

¹⁴⁷ Mowbray (2012) s. 245.

5.2 Artikel 5

Artikel 5 EKMR skyddar mot frihetsberövande och stadgar att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet. Ett skydd mot frihetsberövande är en nödvändig grundbult i ett demokratiskt samhälle. Den personliga friheten har stor betydelse i vår grundläggande uppfattning om rättigheter.¹⁴⁸ Begreppen frihet och frihetsberövande har ofta varit föremål för tolkning. Det finns flera olika typer av frihetsberövanden och begränsningar i rörelsefriheten. Huruvida en begränsning av en persons rörelsefrihet når upp till nivå frihetsberövande ska avgöras genom en helhetsbedömning där hänsyn tas till åtgärdens typ, varaktighet, verkningar och verkställighetssätt.¹⁴⁹ Häktning är dock ett fullständigt och mycket ingripande frihetsberövande, varför dessa kriterier inte behöver utredas närmare i denna uppsats.¹⁵⁰

Huvudregeln är att ett en misstänkt ska vara i frihet under förundersökningen. Häktning är ett undantag, som endast får användas i enlighet med gällande regler och med iakttagande av oskyldighetspresumtionen.¹⁵¹ Ingen människa får berövas friheten förutom i de situationer som räknas upp i artikel 5 EKMR. Människors frihet får alltså bara inskränkas i enlighet med de uppställda villkoren i denna artikel (a till f). Ett frihetsberövande som faller utanför de uppräknade punkterna i artikel 5 strider mot Europakonventionen.¹⁵² Enligt artikel 5 måste varje frihetsberövande ha stöd i inhemsk lag. Europakonventionens legalitetskrav och laglighetsbegrepp åsyftar som huvudregel inhemsk lag.¹⁵³ Detta krav innefattar såväl de materiella som de processuella reglerna i den nationella rättsordningen.¹⁵⁴ Den typ av frihetsberövande som är aktuellt för denna uppsats är den som beskrivs i 5:1 c), som tillåter frihetsberövande vid viss typ av brottsmisstankar i syfte att lagföra personen. Kopplade till just 5:1 c) finns krav i 5:3, vilka kommer att redogöras för nedan.

¹⁴⁸ Schabas (2015) s. 226.

¹⁴⁹ Danelius (2015) s. 109.

¹⁵⁰ Pellonpää (2007) s. 309-310.

¹⁵¹ *Khodorkovskiy v. Ryssland* § 185.

¹⁵² Danelius (2015) s. 108.

¹⁵³ *Ibid.* s. 112.

¹⁵⁴ *Wassink v. Nederländerna* § 24.

5.3 Artikel 5:3

5.3.1 Allmänt om artikel 5:3

Artikel 5:3 gäller bara för personer som berövats friheten i enlighet med artikel 5:1 c).¹⁵⁵ Artikel 5:3 har två delar. Den första delen föreskriver att den som berövats friheten har rätt att ofördröjligen ställas inför en domare eller annan ämbetsman som får fullgöra dömande uppgifter, d.v.s. snabbt bli föremål för domstolskontroll i form av häktningsförhandling.¹⁵⁶ Denna bestämmelse ger uttryck för en grundläggande rättssäkerhetsgaranti kopplad till frihetsberövandet.¹⁵⁷ För uttrycket ofördröjligen finns ingen absolut tidsgräns, men i flera fall har mer än fyra dagar ansetts vara för lång tid.¹⁵⁸ Eftersom häktning i Sverige beslutas vid en häktningsförhandling och av en domare vid allmän domstol senast fyra dagar efter gripandet är första delen av 5:3 oproblematiske.¹⁵⁹ Den senare delen av 5:3 föreskriver att varje frihetsberövad person ska ha rätt till rättegång inom skälig tid eller frigivning i väntan på rättegång. Precis som med tidsuttrycket ofördröjligen i första delen av artikel 5:3 har domstolen i flertalet rättsfall försökt klargöra vad begreppet skälig tid innebär, vilket kommer att redogöras för nedan.¹⁶⁰

Vid första anblick ser bestämmelsen ut att ge myndigheterna ett val mellan att förlänga häktningen under förutsättning att rättegången hålls inom skälig tid, eller att släppa personen i väntan på rättegång för vilken det då inte längre finns någon tidsgräns. Så är dock inte fallet, vilket Europadomstolen har varit tydlig med.¹⁶¹ För det första måste oskyldighetspresumtionen och en presumtion mot frihetsberövande alltid vara en grundläggande utgångspunkt i bedömningen.¹⁶² Eftersom frihet är utgångspunkten ska ett frihetsberövande alltid upphöra direkt om det inte är skäligt.¹⁶³ Av denna anledning kan ett

¹⁵⁵ Rainey Wicks & Ovey (2017) s. 237.

¹⁵⁶ Danelius (2015) s. 137.

¹⁵⁷ Schabas (2015) s. 247.

¹⁵⁸ Se t.ex. Brogan m.fl. v. Förenade kungariket och McKay v. Förenade kungariket.

¹⁵⁹ Danelius (2015) s. 137-139.

¹⁶⁰ Rainey Wicks & Ovey (2017) s. 250.

¹⁶¹ Wemhoff v. Tyskland § 5 och Neumeister v. Österrike § 4.

¹⁶² Goral v. Polen § 65, McKay v. Förenade kungariket § 41, Buzadji v. Moldavien § 89.

¹⁶³ Wemhoff v. Tyskland §§ 4-9, Neumeister v. Österrike § 4, McKay v. Förenade kungariket § 41.

fortsatt frihetsberövande inte enbart motiveras med att rättegång kommer att hållas inom skälig tid. Myndigheterna kan alltså inte välja mellan att släppa eller att hålla rättegång inom skälig tid, utan är både skyldiga att inte ha personer frihetsberövade längre än skälig tid och att hålla rättegång inom skälig tid, vilket regleras i artikel 6.¹⁶⁴

Nyckelbegreppet i den andra delen av 5:3 är alltså skälig tid. Det finns inte någon tidsgräns för vad skälig tid är.¹⁶⁵ Eftersom Europakonventionen inte har någon maxtidsgräns för häktning är begreppet skälig tid av central betydelse för den individuella rättssäkerheten. Europadomstolen har tolkat begreppet vid ett flertal tillfällen och dessa tolkningar har sedan kommenterats i doktrin.¹⁶⁶

Den relevanta tidsperioden för frågan om skälig tid börjar vid frihetsberövandets början och slutar vid dom i första instans.¹⁶⁷ Efter rättegången i första instans är 5:1 c) inte längre tillämplig och därför inte heller 5:3. Frihetsberövanden under överrättsinstansernas prövning faller istället in under 5:1 a).¹⁶⁸ En grundläggande utgångspunkt är att häktningstider som överstiger det straff som kan bli aktuellt är oskäliga.¹⁶⁹ En annan utgångspunkt för bedömningen av skälig tid är att den tid som kan anses skälig enligt artikel 5:3 i vart fall måste vara kortare än den som kan anses skälig enligt artikel 6:1, där begreppet skälig tid också förekommer. Detta eftersom artikel 5:3 berör frihetsberövade och att det sägs ligga i sakens natur att skälig tid för en frihetsberövad person är kortare än för en person i frihet.¹⁷⁰

Bedömningen av vad som är skälig tid måste göras mot bakgrund av omständigheterna i varje enskilt fall.¹⁷¹ Bedömningen består av två delar. Först och främst är frågan om de häktningsskäl som angetts är relevanta och tillräckliga. Därefter ska man bedöma om förundersökningen bedrivits med tillräcklig skyndsamhet.¹⁷²

¹⁶⁴ Rainey Wicks & Ovey (2017) s. 475-477.

¹⁶⁵ Magee v. Förenade kungariket § 88.

¹⁶⁶ Danelius (2015) s. 141.

¹⁶⁷ Wemhoff v. Tyskland § 9.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Goral v. Polen, Danelius (2015) s. 142.

¹⁷⁰ Danelius (2015) s. 141.

¹⁷¹ Wemhoff v. Tyskland § 10, Buzadji v. Moldavien § 90.

¹⁷² Bleichrodt (2018) s. 478.

Metoden för att bedöma skälig tid fastslogs av Europadomstolen i fallet *Wemhoff v. Tyskland*.¹⁷³ Enligt *Havre* ska det i den första delen av prövningen av skälig tid, d.v.s. genomgången av häktningsskäl, föreligga en presumtion för att den misstänkte ska försättas på fri fot. I samband med prövningen av häktningsskäl måste även en proportionalitetsbedömning göras. Först därefter, när man har konstaterat att fortsatt häktning är godtagbart och proportionerligt, ska man pröva skyndsamheten.¹⁷⁴ I båda delarna av prövningen är det myndigheterna som ska motivera både skäl för häktning och häktningstiden.¹⁷⁵ Det är inte bara det inledande frihetsberövandet utan också det fortsatta som måste motiveras. Ett motiverat frihetsberövande kan upphöra att vara motiverat efter en tid.¹⁷⁶ Bedömningen av skälig tid utvecklas nedan.

5.3.2 Skälig tid – häktningsskäl

Den första frågan för att bedöma om det rör sig om en skälig häktningstid är om det finns relevanta och tillräckliga häktningsskäl. Huruvida det finns skäl för häktning eller inte kan ändra sig med tiden och måste ständigt omprövas.¹⁷⁷ Det är myndigheterna som måste visa att det finns relevanta och tillräckliga skäl för häktning.¹⁷⁸ Häktningsskäl måste vara tydligt motiverade, att endast stereotypa skäl räcker inte.¹⁷⁹ Europadomstolen har i många fall anmärkt på att de häktningsskäl som angetts varit för stereotypa, abstrakta och detaljfattiga.¹⁸⁰ Van Dijk sammanfattar det som att generaliseringar inte är så populära hos Europadomstolen.¹⁸¹ Alla automatiska förlängningar av häktning strider mot artikel 5:3.¹⁸²

¹⁷³ Mowbray (2012) s. 31.

¹⁷⁴ *Havre* (2014) s. 522

¹⁷⁵ *Wemhoff v. Tyskland* § 12.

¹⁷⁶ *McKay v. Förenade kungariket* § 41-43.

¹⁷⁷ *Goral v. Polen* § 66.

¹⁷⁸ *Wemhoff v. Tyskland* § 12, *Idalov v Ryssland* § 140, *Yagci och Sargin v. Turkiet* § 52.

¹⁷⁹ *Clooth v. Belgien* § 44.

¹⁸⁰ *Musuc v. Moldavien* § 40, *Yagci och Sargin v. Turkiet* § 52, *Letellier v. Frankrike* § 51.

¹⁸¹ *Bleichrodt* (2018) s. 481.

¹⁸² *Tase v. Romania* § 40, *Mansur v. Turkiet* § 55.

Enbart brottsmisstankarna räcker inte för att motivera ett frihetsberövande, specifika skäl för häktning krävs.¹⁸³ Att endast ange brottets svårhetsgrad som skäl för lång häktningstid har inte godtagits.¹⁸⁴ Eftersom häktningsskäl kan avta efter hand måste dessa omprövas med jämna mellanrum.¹⁸⁵ Flyktfara och kollusionsfara anses minska efter hand som häktning pågår.¹⁸⁶ Flyktfara får inte längre användas som häktningsskäl om den häktades närvaro istället kan garanteras med borgen eller reseförbud.¹⁸⁷

Eftersom utgångspunkten är att alla människor ska vara fria ska frihetsberövandet upphöra så fort häktningsskäl inte föreligger.¹⁸⁸ Det är alltid myndigheterna som måste visa häktningsskäl och bevisbördan får aldrig läggas på den enskilde.¹⁸⁹ Detta gäller även skäl för fortsatt häktning; staten måste visa att det finns skäl att fortsätta att inskränka rätten till frihet för en person som skyddas av oskyldighetspresumtionen.¹⁹⁰ I samband med bedömningen av häktningsskäl ska även en proportionalitetsbedömning göras: även om skäl för häktning finns får det inte användas om andra åtgärder kan minska den risken som skäl innebär till en nivå som inte motiverar frihetsberövande.¹⁹¹ Som nämnt i avsnitt 5.3 poängterar Havre att det är av yttersta vikt att proportionalitetsbedömningen görs i samband med prövningen av häktningsskäl. Enligt henne är det vanligt förekommande att nationella myndigheter blandar ihop proportionalitetsbedömningen med skyndsamhetsbedömningen.¹⁹² Om häktning inte är proportionerligt ska frihetsberövandet upphöra omedelbart och skyndsamheten behöver inte överhuvudtaget prövas.¹⁹³

¹⁸³ Buzadji v. Moldavien § 102.

¹⁸⁴ Se t.ex. Rokhlina v. Ryssland och Korchuganova v. Ryssland.

¹⁸⁵ Kudla v. Polen § 118, Kalashnikov v. Ryssland § 114.

¹⁸⁶ Neumeister v. Österrike § 10, Stögmüller v. Österrike § 15, Clooth mot Belgien § 44, Tomasi v. Frankrike § 95.

¹⁸⁷ Wemhoff v. Tyskl. § 15, Neumeister v. Österrike §§ 10-13, Stögmüller v. Österr. § 15.

¹⁸⁸ Wemhoff v. Tyskland § 12, Idalov v. Ryssland § 140, McKay v. Fören. kungariket § 35.

¹⁸⁹ Musuc v. Moldavien § 40, Yagci & Sargin v. Turkiet § 52

¹⁹⁰ McKay v. Förenade kungariket § 35 och Letellier v. Frankrike § 35.

¹⁹¹ Jablonski v. Polen § 54.

¹⁹² Havre (2014) s. 520.

¹⁹³ Van der Tang v. Spanien § 55.

5.3.3 Skälig tid – skyndsamhet i utredningen

Den andra delen i frågan om skälig tid, efter att det har konstaterats att det föreligger relevanta och tillräckliga häktningsskäl, är enligt Europadomstolens praxis huruvida myndigheterna bedrivit brottsutredningen med sådan skyndsamhet som varit påkallad med hänsyn till frihetsberövandet.¹⁹⁴ Tillräcklig skyndsamhet under myndigheternas utredning är alltså ett krav för att en häktningstid ska anses vara skälig.¹⁹⁵ Vad som anses vara tillräcklig skyndsamhet varierar mycket i praxis och beror på omständigheterna i det enskilda fallet. I bedömningen ska beaktas hur komplex utredningen varit och om det förekommit några speciella dröjsmål på grund av antingen myndigheterna eller den häktade.¹⁹⁶ Hur kort häktningstiden än är så ligger det alltid på myndigheterna att motivera frihetsberövandet.¹⁹⁷

Fall med frihetsberövade ska alltid prioriteras och hanteras särskilt skyndsamt.¹⁹⁸ I utredningar med frihetsberövade ska myndigheterna visa särskild skyndsamhet i att föra utredningen framåt och ta fall till rättegång.¹⁹⁹ Skyndsamhetskravet får dock inte hindra myndigheterna att utföra sina uppgifter ordentligt och noggrant.²⁰⁰ Det får inte heller innebära att man gör avkall på viktiga processuella handläggningsregler.²⁰¹ Det finns en intresseavvägning mellan skyndsamheten och behovet för de brottsutredande myndigheterna att utföra sina uppgifter med tillbörlig omsorg för att garantera ett korrekt förfarande.²⁰² Europadomstolen har även sagt att en effektiv process aldrig får ske på bekostnad av en rättssäker process.²⁰³ Havre menar dock att det är viktigt att se effektivitetskravet och rättssäkerhetskravet som två grundläggande förutsättningar för en rättighetsgaranterande straffprocess,

¹⁹⁴ Bleichrodt (2018) s. 478.

¹⁹⁵ Tomasi v. Frankrike § 102-103.

¹⁹⁶ Danelius (2015) s. 142, Bleichrodt (2018) s. 481.

¹⁹⁷ Idalov v. Ryssland § 140.

¹⁹⁸ Wemhoff v. Tyskland § 17, Labita v. Italien § 153.

¹⁹⁹ Stögmöller v. Tyskland § 5, Matznetter v. Österrike § 12.

²⁰⁰ Sadegül Özdemir v. Turkiet § 44.

²⁰¹ Wemhoff v. Tyskland, §§ 16-17.

²⁰² Havre (2014) s. 520, Toth v. Österrike §§ 77-78.

²⁰³ Bak v. Polen § 64.

och att effektivitet och rättssäkerhet inte nödvändigtvis är två motstridiga intressen.²⁰⁴

Som ovan nämnt har fallets komplexitet betydelse för bedömningen av skyndsamhetskravet. Svårutrett material kan vara ett godtagbart skäl till en lång process med en lång häktningstid.²⁰⁵ Dock behöver långa utredningstider inte nödvändigtvis berättiga långa häktningstider. Även om utredningstiden som sådan inte är att anmärka på kan den innebära att en häktningstid anses oskälig.²⁰⁶ Myndigheterna har rätt att ta tid på sig att utreda ett komplicerat fall. I vissa fall måste då frihetsberövandet upphöra innan rättegången.²⁰⁷ Att utredningstiden är lång gör samtidigt inte häktningstiden oskälig automatiskt, under förutsättning att utredningen fortlöper i rimlig takt.²⁰⁸

Utöver fallets komplexitet ska det i skyndsamhetsbedömningen beaktas huruvida det i utredningen har förekommit några speciella dröjsmål på grund av myndigheterna eller den häktade. Om det är den häktade som försenar utredningen kan det leda till att häktningstiden förlängs, vilket i sådana fall kan vara skäligt.²⁰⁹ Angående dröjsmål från myndigheternas sida har Europadomstolen sagt att myndigheters passivitet i utredningens bedrivande inte utgör ett godtagbart skäl för långa häktningstider. Vidare har Europadomstolen sagt att långa häktningstider på grund av ineffektivitet, organisationsbrister eller utdragna perioder av inaktivitet från myndigheternas sida också utgör kränkningar av artikel 5:3.²¹⁰ Enligt Havre visar praxis sammantaget att det för att skyndsamhetskravet ska vara uppfyllt inte räcker att myndigheterna vidtagit regelbundna förundersökningsåtgärder, utan de måste därutöver använda de mest effektiva metoderna för att driva ärendet framåt.²¹¹ Havre uttrycker det som att när myndigheterna inte gör vad de kan för att upprätthålla aktivitetskravet får de också ta konsekvenserna av det.²¹² I fallet Toth v. Österrike hade akten skickats till olika domstolar och

²⁰⁴ Havre (2014), s. 520.

²⁰⁵ Dudek v. Polen, § 39.

²⁰⁶ Stögmüller v. Österrike § 5.

²⁰⁷ Wemhoff v. Tyskland §§ 15-17, Bleichrodt (2018) s. 476 och 482.

²⁰⁸ W. v. Schweiz §§ 31-34.

²⁰⁹ Bleichrodt (2018) s. 480.

²¹⁰ Toth v. Österrike §§ 76-78, Kalashnikov v. Ryssland § 120.

²¹¹ Havre (2014) s. 533.

²¹² Ibid. s. 526.

myndigheter vid varje begäran om frigivning, vilket ansågs vara ett dröjsmål från myndigheternas sida som innebär att häktningstiden bröt mot artikel 5:3.²¹³ I två andra fall resonerade Europadomstolen så att eftersom de långa häktningstiderna varken berodde på fallets komplexitet eller omständigheter på den enskildes sida ansåg domstolen att myndigheterna inte hade handlat med tillräcklig skyndsamhet, vilket innebar en kränkning av artikel 5:3.²¹⁴

Bakgrunden till att det ställs höga krav på staterna gällande skyndsamheten ligger i att rätten till personlig frihet, som förklarats i avsnitt 6.2 och 6.3, är en av de mest grundläggande mänskliga rättigheterna. För det fall staterna inte klarar av att genomföra förundersökningen med tillräcklig skyndsamhet finns det inga alternativ – den misstänkte måste omedelbart försättas på fri fot.²¹⁵

5.3.4 Skälig tid i artikel 5:3 – sammanfattning

Bedömningen om skälig tid utgör, eftersom det inte finns någon maxtidsgräns för häktning heller i Europakonventionen, en rättssäkerhetsmekanism. Europadomstolens praxis ger tydliga riktlinjer för hur modellen för bedömningen om skälig tid ska se ut. Bedömningen är som ovan redogjorts för uppdelad i två delar, häktningsskäl och skyndsamhet, och frågan om skälig tid avgörs med hjälp av dessa två delar och inget annat. Europadomstolen har dock godtagit långa häktningstider så länge häktningsskäl varit relevanta och tillräckliga och utredningen bedrivits med skyndsamhet.²¹⁶ Samtidigt finns det fall med kortare häktningstider som inte uppfyllt bedömningskriterierna, inte ansetts skäliga och därför brutit mot konventionen.²¹⁷ Eftersom tiden i sig inte är avgörande har myndigheternas hantering och skyndsamhet stor påverkan på huruvida en häktningstid kan vara skälig enligt 5:3 EKMR.²¹⁸

²¹³ Toth v. Österrike.

²¹⁴ Kalashnikov v. Ryssland § 120, Tomasi v. Frankrike § 102.

²¹⁵ Havre (2014) s. 536.

²¹⁶ Se t.ex. W. v. Schweiz.

²¹⁷ T.ex. Letellier v. Frankrike, Toth v. Österrike och Clooth v. Belgien.

²¹⁸ Havre (2014) s. 526–527.

Även vikten av att den första delen av bedömningen görs ordentligt har relativt nyligen betonats av Europadomstolen. Detta gjordes i fallet *Budzaji v. Moldavien* genom att domstolen uttalade att relevanta och tillräckliga häktningsskäl alltid måste finnas och att inget annat kan motivera ett frihetsberövande. Genom detta avgörande höjdes kraven på prövningen i varje enskilt fall vilket innebär att standardprövningar av häktningsskälen inte är möjligt i något skede av frihetsberövandet.²¹⁹

Längden på de häktningstider som Europadomstolen har ansett skäliga varierar mycket. Europadomstolen har uttryckt att ingen häktningstid generellt kan anses skälig, utan att bedömningen alltid måste göras enligt gällande modell. Det är alltid myndigheterna som vid varje frihetsberövande övertygande måste motivera varför ett sådant ska inledas och varför det ska fortgå.²²⁰ Andra typer av motiveringar till häktningstider än de som enligt praxis uppställs i den tvådelade bedömningen är irrelevanta. Europadomstolen har bl.a. förkastat en motivering från nationella myndigheter om att behovet av att vidta utredningsåtgärder skulle ha gjort häktningstiden skälig.²²¹ Om någon av de två frågorna (häktningsskäl eller skyndsamhet) besvaras negativt har häktningstiden automatiskt överskridit skälig tid.²²² Vidare har Europadomstolen noggrant uttryckt att bedömningen om skälig tid för frihetsberövande alltid ska utgå ifrån oskyldighetspresumtionen.²²³

²¹⁹ *Buzadji v. Moldavien*.

²²⁰ *Shishkov v. Bulgarien* § 66.

²²¹ *Piruzyan v. Armenien* § 98.

²²² *Bleichrodt* (2018) s. 477-478.

²²³ *Tomasi v. Frankrike* § 84.

5.4 Artikel 6:1 – skälig tid

EKMR artikel 6 stadgar rätten till en rättvis rättegång och är en av de kändaste och mest centrala artiklarna i Europakonventionen.²²⁴ Artikel 6:1 är den mest förekommande artikeln av alla beträffande klagomål från individer till Europadomstolen.²²⁵ Ingen annan artikel har åberopats så ofta, inte heller tolkats och tillämpats av domstolen så ofta som denna, vilket innebär att det finns mycket praxis.²²⁶ Första punkten, 6:1, inleds enligt följande. ”Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid...”. Artikeln ger alltså den som är anklagad för brott rätt till en rättegång inom skälig tid. Denna rättighet tillkommer alla som är anklagade för brott, oavsett om man är frihetsberövad eller inte.²²⁷

Artikel 6:1 innehåller alltså precis som 5:3 ett krav på skälig tid.²²⁸ Skälig tid i artikel 6:1 har inte heller någon tidsgräns.²²⁹ Eftersom samma begrepp förekommer i båda artiklarna kommer detta att undersökas närmare. Artikel 6:1 innehåller många fler delar som ligger utanför denna uppsats. Trots att artikel 5:3 och artikel 6:1 innehåller samma begrepp om skälig tid betyder begreppet inte riktigt samma sak i de båda artiklarna. Detta beror i grunden på att artiklarna har olika skyddsintressen.

Begreppet skälig tid i artikel 6:1 syftar till att det inte får gå för lång tid innan man får sin sak prövad. Begreppet avser skydda individer från att leva i ovisshet under en lång tidsperiod, och främja snabbhet i rättsskipningen.²³⁰ Artikel 6:1 ska skydda enskilda mot alltför stora förseningar i förfarandet, eftersom man vill undvika att tvinga personer att vara för länge i ett osäkerhetsläge om sitt öde.²³¹

²²⁴ Schabas (2015) s. 265.

²²⁵ Rainey, Wicks & Ovey (2017) s. 303.

²²⁶ Danelius (2015) s. 158.

²²⁷ Rainey, Wicks & Ovey (2017) s. 303.

²²⁸ Danelius (2015) s. 320-321.

²²⁹ Schabas (2015) s. 292.

²³⁰ Stögmüller v. Österrike § 5.

²³¹ Ibid.

Artikel 6:1 gäller oavsett om den enskilde är frihetsberövad eller inte.²³² Det finns dock ett visst samspel mellan artikel 5:3 och artikel 6:1. Om man har varit frihetsberövad oskäligt lång tid kan det även strida mot artikel 6:1 genom att rättegång inte har hållits inom skälig tid. Om rättegång inte har hållits inom skälig tid enligt 6:1, och personen varit frihetsberövad, kan det i vissa fall också utgöra en kränkning av artikel 5:3.²³³ Tiden, som ska vara skälig, börjar räknas när någon är anklagad för brott.²³⁴ Enligt EKMR anses en person vara anklagad för brott när en myndighet vidtagit den första åtgärden gentemot personen. Åtgärden ska vara sådan att den lett till att den enskildes situation väsentligt har påverkats och kan vara t.ex. att misstanke delges, att förundersökning inleds eller ett frihetsberövande.²³⁵ Tidsperioden är avslutad när slutlig dom eller slutligt avgörande från sista instans finns.²³⁶ Bedömningen av skälig tid är inte likadan i artikel 6:1 som i artikel 5:3 men den har vissa gemensamma nämnare.²³⁷ I bedömningen om skälig tid i artikel 6:1 ska ärendets komplexitet och parternas agerande beaktas. Vad gäller parternas agerande så ska i brottmål både den enskildes och myndigheternas agerande för att påskynda eller fördröja och handläggningen utvärderas.²³⁸

Därutöver har i artikel 6:1 även vad som står på spel viss betydelse för bedömningen av skälig tid. Detta brukar kallas processföremålets betydelse. Processföremålets betydelse beaktas dock inte som regel inom brottmål. Praxis säger att denna parameter främst ska tillmätas vikt inom sådana rättsområden som bör behandlas extra skyndsamt; t.ex. familjerätt, arbetsrätt eller pensionsrätt.²³⁹

²³² Rainey, Wicks & Ovey (2017) s. 303.

²³³ Danelius (2015) s. 321.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Foti m.fl. v. Italien, § 55, Funke v. Frankrike § 40, Danelius (2015) s. 174.

²³⁶ Danelius (2015) s. 321.

²³⁷ Stögmüller v. Österrike § 5.

²³⁸ Frydlender v. Frankrike § 43, Pelissier och Sassi v. Frankrike § 67, Van Dijk m.fl. (2018) s. 592.

²³⁹ Danelius (2015) s. 324-325.

5.4.1 Bedömningen av skälig tid i artikel 6:1

Ärendets komplexitet har betydelse för bedömningen av huruvida väntetiden inför huvudförhandling är skälig. Mer komplexa ärenden motiverar längre tider.²⁴⁰ Exempel på sådant som kan öka ett ärendes komplexitet är förekomsten av mycket bevisning, antalet tilltalade eller antalet åtalspunkter, bevisning från utlandet eller svåra rättsfrågor.²⁴¹ Europadomstolen är inte bunden av huruvida den nationella domstolen anser ett ärende vara komplext eller inte.²⁴² I många fall har dock artikel 6:1 ansetts kränkt trots att det varit ett komplicerat mål, eftersom handläggningen från myndigheternas sida inte varit tillräckligt aktiv. Detta innebär att bedömningen om parternas agerande är central för att avgöra huruvida en tid kan anses skälig.

Vid bedömningen av parternas agerande beaktas både myndigheternas och den enskildes agerande. Det kan röra sig om sådant som fördröjer och sådant som påskyndar processen. I myndigheternas fall behöver det inte röra sig om ett faktiskt agerande utan det kan också handla om passivitet.²⁴³ Staten har ett ansvar för att utredningen bedrivs framåt.²⁴⁴ Allt som kan hänföras till myndigheterna, antingen administrativt eller rättsligt, är deras ansvar. Därav kan en myndighet inte skylla sina fördröjningar på en annan myndighet. Staten får bära ansvaret även för dröjsmål orsakade av andra myndighetsorgan än domstolarna själva.²⁴⁵ Omotiverade förseningar och perioder av inaktivitet i förundersökningen utgör dröjsmål.²⁴⁶ I brottmål har staten ett ansvar för förseningar i processen.²⁴⁷ Ärenden som får ligga en längre tid utan att erforderliga åtgärder vidtas är att anse som att myndigheterna fördröjer.²⁴⁸

Europadomstolen har också sagt att staterna är skyldiga att organisera rättsväsendet på ett sätt så att de kan leva upp till konventionens krav.²⁴⁹ Rättssystemens uppbyggnad måste göra det möjligt för domstolarna att

²⁴⁰ Danelius (2015) s. 323.

²⁴¹ Wemhoff mot Tyskland, Neumeister mot Österrike, Eckle mot Tyskland.

²⁴² Union Alimentaria Sanders S.A. v. Spanien §§ 32-33.

²⁴³ Ibid. §§ 36-40.

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Van Dijk m.fl. (2018) s. 594-595.

²⁴⁶ Pelissier och Sassi v. Frankrike § 67.

²⁴⁷ Lacatus m.fl. v. Rumänien § 118.

²⁴⁸ Petersson (2001) s. 23.

²⁴⁹ Frydlender v. Frankrike § 45.

uppfylla kraven i artikel 6:1, inklusive kravet på skälig tid.²⁵⁰ Därför är långa handläggningstider på grund av bristande resurser är inte godtagbart. Staterna kan inte skylla på resursbrist eller andra strukturella omständigheter för att slippa bli ansvariga för förseningar. Att domstolarna är överbelastade är inte godtagbart skäl för att det drar ut på tiden. Det går inte att hänvisa till systemen eller till att man är för upptagna för att kunna arbeta i fallen i en tillfredsställande takt.²⁵¹ Domstolarna kan vidare inte åberopa omfattande arbetsbörda, förflyttningar av domare, dödsfall, sjukdom eller administrativa problem som ursäkt för förseningar.²⁵² Eftersom staterna är skyldiga att organisera rättssystemen på ett välfungerande sätt riskerar stater att bli ansvariga inte bara för ett specifikt fall utan även för att de generellt misslyckats att i användandet av resurserna och för strukturella brister vilket leder till höga balanser och fördröjningar.²⁵³ I denna fråga skiljer Europadomstolen dock på kronisk och tillfällig överbelastning och menar att tillfälliga påfrestningar kan vara svåra att förutse.²⁵⁴ En tillfällig överbelastning kan vara godtagbar men då måste myndigheterna snabbt vidta åtgärder så att situationen inte fortsätter.²⁵⁵

Den enskildes agerande ska också beaktas. Om den enskilde fördröjer processen ska myndigheterna inte hållas ansvariga för detta.²⁵⁶ En misstänkt eller tilltalad har dock ingen skyldighet att samarbeta med myndigheterna eller medverka i processen. Den enskilde har även rätt att använda de rättigheter och rättsmedel den har tillgång till, att göra detta kan inte ses som fördröjning. Den enskilde har t.ex. rätt att skicka in nytt material gång på gång, framställa nya yrkanden och begära muntlig förhandling. Denna typ av agerande ses alltså inte som fördröjning från den enskildes sida men kan heller inte läggas på myndigheternas ansvar.²⁵⁷

²⁵⁰ Zimmermann och Steiner v. Schweiz § 40, Frydlender v. Frankrike § 45.

²⁵¹ Stögmüller v. Österrike § 5.

²⁵² Danelius (2015) s. 326.

²⁵³ Harris, O'boyle m.fl. (2014) s. 444-446.

²⁵⁴ Bottazzi v. Italien § 22.

²⁵⁵ Guincho v. Portugal § 40.

²⁵⁶ Danelius (2015) s. 323.

²⁵⁷ Eckle v. Tyskland § 82, Harris, O'boyle m.fl. (2014) s. 441.

5.5 Skälig häktningstid i EKMR

5.5.1 Ledning i artikel 5:3

Som beskrivits i avsnitt 5.3 och 5.4 förekommer begreppet skälig tid i både artikel 5:3 och artikel 6:1. Eftersom artiklarna har olika skyddsintressen och fokuserar på olika saker är begreppen, trots samma ordalydelse, inte identiska. Det finns dock ett samspel mellan de båda begreppen i de respektive artiklarna. Både artikel 5:3 och artikel 6:1 har ett gemensamt fokus på att myndigheterna måste se till att processen skyndas på. Eftersom artikel 5:3 reglerar frihetsberövande är det den som i första hand är aktuell för denna uppsats.

Syftet med artikel 5:3 är att undvika alltför långa häktningstider. Bedömningen av huruvida häktningstiden är skälig består av två delar, varav den senare handlar om huruvida myndigheterna bedrivit utredningen med tillräcklig skyndsamhet. Europadomstolens praxis säger att myndigheternas passivitet, ineffektivitet eller organisationsbrister inte är godtagbara skäl för långa häktningstider. Praxis för artikel 5:3 poängterar dock att skyndsamhetskravet aldrig får hindra myndigheterna i deras arbete på så sätt att noggrannhet, rättssäkerhet eller förmågan att garantera ett processuellt såväl som materiellt riktigt förfarande äventyras. Av praxis framgår även att långa utredningstider ofta kan vara motiverade men att frihetsberövandet i dessa fall ibland måste upphöra innan rättegången.²⁵⁸

För den för uppsatsen aktuella frågeställningen kan genom Europadomstolens praxis därmed konstateras att EKMR ger ytterligare ledning utöver vad som tidigare framkommit i studier av frågan. Det kan fastslås att det för en prövning av häktningstidens längd i enlighet med gällande rätt krävs, utöver säkerhetsspärrarna i proportionalitetsbedömningen vid omhäktningförhandlingen, att myndigheternas eventuella dröjsmål utreds.

För det fall skyndsamhetskravet inte uppfylls ska häktningen omedelbart upphöra. Genom Europadomstolens avgörande i *Budzaji v. Moldavien* betonas även att den första delen av bedömningen av skälig tid

²⁵⁸ Se avsnitt 5.3.

påverkar uppsatsens frågeställning. Detta rättsfall föreskriver en obligatorisk prövning av häktningsskäl i varje enskilt fall vilket är en strängare hållning gentemot myndigheterna än vad praxis tidigare signalerat, och ett tydligt avståndstagande från generaliseringar och standardprövningar.

5.5.2 Behovet av att hitta ledning i artikel 6:1

För att hitta ytterligare ledning för uppsatsens frågeställning har även artikel 6:1 i EKMR studerats. Artikel 6 fokuserar inte på frihetsberövande och har ett annat skyddsintresse än artikel 5:3. Trots detta finns ett samband mellan begreppen skälig tid i artiklarna. Att kriterierna för skälig tid skiljer sig åt är inte konstigt. Eftersom artikel 5:3 reglerar frihetsberövande måste den prövningen även innefatta en prövning häktningsskäl. Därefter är dock fokus på och kriterierna för att bedöma myndigheternas skyndsamhet i utredningen ganska lika. Den största skillnaden är att praxis för artikel 6 ger än mer uttryckliga riktlinjer och hårdare krav på myndigheterna vad gäller skyndsamhet. Praxis för artikel 6:1 säger uttryckligen att trots att det rör sig om komplicerade mål kan en inaktiv handläggning från myndigheterna göra att tiden inte anses skälig. Praxis för artikel 6:1 uttrycker även en långtgående skyldighet för myndigheterna att organisera rättsväsendet på ett sätt så att de kan leva upp till konventionskraven, däribland kravet på skälig tid. Av denna anledning kan t.ex. inte långa handläggningstider på grund av resursbrist eller överbelastning godtas. Europadomstolen har också sagt att myndigheterna inte får skylla på varandra vid dröjsmål, utan att de bär ansvaret gemensamt. Av praxis för artikel 6:1 framgår även att på grund av det gemensamma ansvar som åligger myndigheterna och den skyldighet de har att organisera systemet på ett välfungerande sätt kan stater även hållas ansvariga för ett generellt misslyckande i användandet av resurserna och för strukturella brister med höga balanser och fördröjningar som följd.²⁵⁹

²⁵⁹ Se avsnitt 5.4.

5.5.3 Kan praxis för artikel 6:1 användas?

Praxis för artikel 6:1 EKMR kan inte utan vidare användas för att hitta ledning för frågan om häktningstiders längd. Det är viktigt att separera artiklarna och att respektive praxis hålls till respektive artikel. Med tanke på artiklarnas samspel kan de dock eventuellt studeras tillsammans för att få en övergripande bild av Europadomstolens syn på myndigheternas skyndsamhet. De resonemang som används i artikel 6:1 kan åtminstone ge viss ledning för vilka krav som kan ställas. Frågan är i vilken mån kan man berättiga ett användande av praxis för artikel 6:1 även för frågan om frihetsberövandetid.

Eftersom artikel 5:3 berör frihetsberövade är den tid som anses som skälig kortare i artikel 5:3 än i artikel 6:1.²⁶⁰ Europadomstolen har även sagt att en fördröjning inte nödvändigtvis behöver vara ett brott mot artikel 6:1 men samtidigt kan vara ett brott mot artikel 5:3. Det har också uttryckts att det generellt ska ställas högre krav på staterna i artikel 5 än i artikel 6.²⁶¹ Sammantaget visar dessa uttryck i praxis att domstolen generellt sett har en strängare syn på begreppet skälig tid i artikel 5:3 jämfört med begreppet i artikel 6:1. Mot bakgrund av denna strängare syn bör det även kunna argumenteras för att ett strängare krav på skyndsamhet ska gälla i fråga om huruvida tiden är skälig för ett frihetsberövande.²⁶² Vidare bör det i frågan om myndigheternas skyndsamhet särskilt beaktas att det i artikel 5:3 rör sig om en person som berövats friheten av myndigheterna. Häktningens karaktär och den generella synen på frihetsberövande bör tala för att kraven på myndigheterna kan vara höga och uttryckliga.

Mot bakgrund av resonemangen i styckena ovan bör det kunna argumenteras för att kraven på myndigheternas skyndsamhet i situationer med frihetsberövade i vart fall bör kunna ligga i nivå med de krav som uppställs i praxis för artikel 6:1. Att praxis varierar mellan de båda artiklarna är inget anmärkningsvärt. Situationen gör dock att det bör vara motiverat att låta praxis för artikel 6:1 just beträffande krav på myndigheternas skyndsamhet ge viss ledning även för artikel 5:3.

²⁶⁰ Wemhoff v. Tyskland, Danelius (2015) s. 320, Bleichrodt (2018) s. 476.

²⁶¹ Petersson (2001), s. 23.

²⁶² Danelius (2015) s. 321.

6 Analys och slutsats

6.1 Inledande kommentarer

I detta kapitel ska det som framkommit i uppsatsens utredande och deskriptiva delar diskuteras och analyseras på ett djupare plan. Avsikten är att i denna del tydliggöra de svar som erhållits i förhållande till de uppställda frågeställningarna, och kommentera dessa. Jag kommer att gå djupare in på och analysera flertalet av de aspekter som lyfts fram i uppsatsens utredande delar. Det ska betonas att målet med uppsatsen har varit, i enlighet med dess syfte, att utreda en praktisk tillämpningssituation ur ett rättsligt deskriptivt perspektiv. Denna avslutande analys kommer därför i första hand att diskutera den rättsliga situationen. Förslag på praktiska lösningar av problematiken kommer endast att beröras översiktligt. Att hänföra problematiken till något eller någon ingår inte i uppsatsens syfte. Jag ser dessutom ingen stor mening i att i detta läge gå närmare in på frågan. Att det i de delar av rättskedjan som jag under uppsatsen tittat närmare på föreligger resursbrist, eller att tillgängliga resurser inte används tillräckligt effektivt, kan dock konstateras. Samtidigt vill jag betona att det faktum att handläggningstiderna är för långa inte nödvändigtvis behöver betyda att någon inte arbetar tillräckligt snabbt, eller att det ens är möjligt att arbeta snabbare.

Utgångspunkter för uppsatsen är att långa häktningstider är negativt och att utredningstiderna för forensiska undersökningar i regel är för långa. Denna bild anser jag har bekräftats genom arbetets resultat. Med tanke på de allvarliga konsekvenser situationen kan medföra för enskilda individer anser jag även att den kritik som framförts är befogad. För att titta närmare på ett praktiskt tillämpningsproblem är det dock nödvändigt att gå tillbaka till de rättsliga förutsättningarna. De regleringar som redogörs för i kapitel 4 och 5 är grundläggande förutsättningar för att häktning överhuvudtaget ska kunna användas, vilket är bra att ha i åtanke i de följande delarnas närmare analys.

6.2 Den aktuella problematiken

I kapitel 2 och 3 har uppsatsens första delfrågeställning utretts. Häktningstider på grund av väntan på forensiska undersökningar är ett problem av flera anledningar. En iakttagelse jag gjort under arbetet är att de generella problem och konsekvenser som långa häktningstider medför på de allra flesta ställen beskrivs utifrån den enskildes situation och dennes rättigheter. Mot bakgrund av uppsatsens perspektiv gläder det mig att det i denna typ av diskussion kan bortses från brottsmisstankarna och andra därtill hörande omständigheter. Det är av yttersta vikt att rättighetsskyddet står på egna ben och används självständigt i en analys av just den enskilde individens fri- och rättigheter.

I avsnitt 3.5 illustreras vidare varför uppsatsens specifika frågeställning är särskilt problematisk. Dröjsmål i förundersökningen får direkta konsekvenser på häktningstiderna. Problemet med de långa handläggningstiderna för forensiska analyser beskrivs i avsnitt 3.3. Att undersöka och klarlägga i vilken utsträckning häktningstider blivit orimligt långa på grund av dröjsmål i de forensiska undersökningarna är inte nödvändigt. Sambandet och risken för att det sker är, med tanke på häktningens ingripande fri- och rättighetsinskränkning mot en enskild individ, tillräckligt allvarlig. Situationen i praktiken, så som den ser ut för närvarande, är ohållbar ur den enskildes perspektiv.

Att häktningstiderna riskerar att förlängas på grund av myndigheternas dröjsmål är som nämnts problematiskt. Om det är möjligt för ansvariga myndigheter att förklara dröjsmålen med att andra myndigheter inte arbetar tillräckligt snabbt är dessutom högst tveksamt ur rättighets- och rättssäkerhetssynpunkt. Att använda häktning för att ge utredningen mer tid är inte möjligt, se kapitel 4 om rättsliga förutsättningar för häktning. Varje gång en hänvisning till myndigheters dröjsmål godkänns accepteras dock denna situation. En sådan modell måste undvikas, och det bör enligt min mening vara myndigheternas ansvar att kontrollera att detta görs. Det bör göras med hjälp av de säkerhetsspärrar som finns till skydd för den enskildes rättssäkerhet, vilka därför måste ställa krav på myndigheterna vad gäller skyndsamheten.

6.3 Vilka krav kan ställas på myndigheterna?

6.3.1 Inledande kommentar

Utifrån uppsatsens problemställning är det mot bakgrund av resonemanget i avsnitt 6.2 intressant att diskutera vilka krav som de rättsliga regleringarna låter oss ställa på myndigheterna. Att förundersökningen ska bedrivas skyndsamt, och med ytterligare skyndsamhet när någon är frihetsberövad, är en grundläggande utgångspunkt. Redan utifrån denna bör situationen med de forensiska undersökningarna och dess påverkan på häktningstiderna vara ett problem även i rättslig bemärkelse. Det jag har efterfrågat under uppsatsens gång är dock mer konkreta kriterier för vilka krav som går att ställa på myndigheterna. För att kunna analysera denna fråga kommer det som utretts i uppsatsen gällande skyddsfunktioner mot långa häktningstider att tittas närmare på i avsnitt 6.3.2 och 6.3.3.

6.3.2 Säkerhetsspärrarna

Vid studier av skyddsfunktioner har det framkommit (se kapitel 4) att alltför långa häktningstider i svensk rätt främst ska undvikas genom tillämpning av omhäkningsförhandlingar och proportionalitetsprincipen.

Omhäkningsförhandlingen är tänkt att fungera som en säkerhetsspärr och rättssäkerhetsgaranti i den svenska straffprocessen genom att betona vikten av en återkommande prövning av häktningen. I avsnitt 4.4 redogörs för den viktiga funktion förhandlingen anses ha som enda tidsgräns i sammanhanget och för att undvika slentrianmässiga förlängningar. Det framkommer vidare att skyndsamheten, utöver huruvida det finns skäl för häktning, ska bedömas vid omhäkningsförhandlingen. I doktrin har uttryckts att effektivitetsbedömningen till och med är själva syftet med omhäkningsförhandlingen och att det ska ställas högre krav för förlängning efter en tids häktning.

Efter arbetet med denna uppsats är det dock fortfarande oklart för mig hur skyndsamhetsbedömningen ska göras och enligt vilka kriterier den ska

bedömas. HD har visserligen i ett rättsfall sagt att om inte utredningen bedrivits med tillräcklig skyndsamhet ska detta utgöra ett skäl mot fortsatt häktning. HD poängterar där även att bristande resurser eller ineffektivitet i fråga om en åtgärd av betydelse för fortsatt häktning inte bör gå ut över den enskilde.²⁶³ Med tanke på den vikt man lägger vid omhåkningsförhandlingen i teorin och det förtroende den ges rent rättsligt (se avsnitt 4.2 till 4.4) anser jag det vara märkligt att inte tydligare riktlinjer finns för skyndsamhetsbedömningen. En del juridiska bedömningar behöver vara just bedömningar utan närmare beskrivning, men i detta fall anser jag att avsaknaden av kriterier kan medföra negativa konsekvenser. Därför, särskilt med tanke på den existerande riskfaktorn kopplat till de forensiska undersökningarna, behöver ytterligare skyddsfaktorer undersökas i jakten på kriterier för att bedöma myndigheternas skyndsamhet.

Proportionalitetsbedömningen har en särskild ställning i straffprocessen och spelar en viktig roll för att undvika alltför långa häktningstider, se avsnitt 4.5. Mina studier av principen i förhållande till uppsatsens frågeställning har bl.a. visat att avsaknaden av tidsgränser gör att det måste anses följa av proportionalitetsprincipen att häktningstider inte kan vara hur långa som helst. Eftersom det vid någon tidpunkt slutar att vara proportionerligt att ha en person frihetsberövad används proportionalitetsprincipen också för att bedöma skyndsamheten. Proportionalitetsbedömningen innefattar dock flera delar och har inte ett direkt fokus på myndigheternas skyndsamhet, och även här saknas bedömningskriterier. Precis som gällande omhåkningsförhandlingen är det för mig underligt att denna framhållna skyddsfunktion saknar tydligare riktlinjer. Proportionalitetsbedömningen ska dock vara just en bedömning vilken inte bör specificeras närmare. Jurister är tränade i att göra denna typ av bedömning och det fungerar naturligtvis bra i många sammanhang. Det kan dock vara så att just för att bedöma skyndsamheten, för vilken riskfaktorer har identifierats och det behövs tydliga kriterier, är den kanske inte bäst lämpad. Åtminstone är min åsikt, efter arbetet med denna uppsats, att den behöver kompletteras med något. Att en bedömning ska göras

²⁶³ NJA 2011 s 518.

utifrån omständigheterna i det enskilda fallet och utan tydligare riktlinjer behöver inte heller betyda att riktlinjer för vad som ska bedömas skulle vara till nackdel. I avsnitt 4.7 betonas problematiken med användandet av proportionalitetsbedömningen som skyddsspärr. Både i doktrin och JO-uttalanden har det betonats att regler rörande tvångsmedel, och då särskilt häktning, aldrig får öppna upp för tolkning eller vara elastiska, se avsnitt 4.7.

Omhäkningsförhandlingen och proportionalitetsbedömningen är båda oumbärliga för att undvika alltför långa häktningstider och fyller viktiga funktioner även för att bedöma skyndsamheten. Att det i studier av dessa framkommer att de inte riktigt används som de ska är allvarligt. För att utgöra de rättssäkerhetskontroller som de är tänkta att vara måste de användas noggrant och korrekt. Min uppfattning efter arbetet med denna uppsats är dessutom att dessa två säkerhetsspärrar behöver kompletteras med ytterligare riktlinjer för att vara funktionella i den situation som uppsatsens frågeställning beskriver. Säkerhetsspärrarna riskerar annars att bli kraftlösa just vad gäller skyndsamhetsbedömningen. Därutöver riskerar skyndsamhetsbedömningen att hamna i skymundan i proportionalitetsbedömningen, vilket även Havre har poängterat. Hon menar att för att häktningstiderna ska kunna granskas ordentligt behöver först en proportionalitetsbedömning göras och därefter en skyndsamhetsbedömning, med fokus på myndigheternas eventuella dröjsmål. En proportionalitetsbedömning som ska omfatta mycket får inte bli en generell slasktrattsbedömning utan tydliga kriterier.

Genom uppsatsstudierna har jag hittat viss ledning i praxis för bedömning av skyndsamheten, se avsnitt 4.6. Många av dessa uttalanden hänvisar till EKMR, vilket även gäller JO-uttalandena. I nästa avsnitt kommer vad som framkommit i studier av detta rättighetskydd att analyseras.

6.3.3 EKMR:s betydelse för frågan

Jag anser att det som framkommit genom dessa uppsatsstudier visar att Europadomstolens praxis fyller en nödvändig funktion i denna fråga. Som redogjorts för i kapitel 5 uppställer praxis ett antal riktlinjer för frågan om vilka krav som kan ställas på myndigheternas skyndsamhet i utredningen när

det förekommer häktning. Först och främst sänder man signaler genom den tydliga modell i två steg som etablerats för att bedöma häktningstiders längd. Det faktum att skyndsamheten är en av de två delar som ingår i bedömningen av häktningstid visar på den betydelse man anser det ha att denna bedöms och beaktas. Till skyndsamhetsbedömningen enligt Europadomstolens praxis återkommer jag senare i avsnittet, efter att kort ha kommenterat betydelsen av det första steget i bedömningen, häktningsskäl.

Trots att uppsatsens frågeställning främst aktualiserar frågan om myndigheternas skyndsamhet måste det poängteras att bedömningen av häktningsskäl är en grundförutsättning för frågeställningen, se avsnitt 5.3.1. Ingen får vara häktad endast på grund av väntan på analysvar. Häktningsskäl avtar ofta med tiden, och när de inte längre finns måste frihetsberövandet upphöra. Detta gäller oavsett om förundersökningsmaterial är på analys eller inte. Likaså betonar detta grundläggande steg att en prövning i varje enskilt fall alltid måste göras, och att alla automatiska förlängningar av häktningstider strider mot EKMR.

Bedömningen av häktningsskäl är även intressant genom kopplingen till proportionalitetsbedömningen. Som nämnt i avsnitt 5.3 poängterar Havre att det är av yttersta vikt att proportionalitetsbedömningen görs i samband med prövningen av häktningsskäl. Enligt henne är det vanligt förekommande att nationella myndigheter blandar ihop proportionalitetsbedömningen med skyndsamhetsbedömningen. Om häktning inte är proportionerligt ska frihetsberövandet upphöra omedelbart och skyndsamheten behöver inte överhuvudtaget prövas, beskriver Havre. Det ska här poängteras att proportionalitetsbedömningen i rättegångsbalken skiljer sig från den enligt EKMR och det finns ingen avsikt eller utrymme att här jämföra dessa bedömningar. Det intressanta är dock uppmärksammandet av att proportionalitetsbedömningen förväntas innefatta flera olika delar, varför den möjligtvis riskerar att bli bred och oprecis. Oavsett vilken modell de nationella rättsordningarna använder sig av anser jag likt Havre att man vid en bedömning av huruvida ett frihetsberövande ska fortsätta bör behöva pröva både proportionaliteten och skyndsamheten. Skyndsamheten kan visserligen rymmas i proportionalitetsbedömningen och vad som därutöver ska bedömas

vid omhåkningsförhandlingen, under förutsättning att den inte hamnar i skymundan av vad som mer ska bedömas.

Vad gäller skyndsamheten ger Europadomstolens praxis enligt min uppfattning tydligare ledning för vilka krav som kan ställas på myndigheternas skyndsamhet än vad jag kunnat hitta någon annanstans. Enligt praxis är tillräcklig skyndsamhet under myndigheternas utredning ett krav för att en häktningstid ska kunna anses vara skälig. Som beskrivits i avsnitt 5.5.1 uppställer praxis ett antal kriterier att förhålla sig till vid bedömningen av skyndsamheten, såsom bland annat att myndigheters passivitet i utredningens bedrivande inte utgör ett godtagbart skäl för långa häktningstider och att långa häktningstider på grund av ineffektivitet, organisationsbrister eller utdragna perioder av inaktivitet från myndigheternas sida också utgör kränkningar av artikel 5:3. Havre menar till och med att praxis sammantaget visar att det för att skyndsamhetskravet ska vara uppfyllt inte räcker att myndigheterna vidtagit regelbundna förundersökningsåtgärder, utan att de därutöver måste använda de mest effektiva metoderna för att driva ärendet framåt.

I avsnitt 5.5.3 förs ett resonemang kring möjligheten att även i häktningssammanhang söka ledning i praxis för artikel 6:1 vad gäller myndigheternas skyndsamhet. Praxis för artikel 6:1 uttrycker en långtgående skyldighet för de statliga myndigheterna att organisera rättsväsendet på ett sätt som gör det möjligt för dem att leva upp till konventionskraven, däribland kravet på skälig tid. På grund av denna skyldighet som alltså åligger staterna kan t.ex. inte långa handläggningstider på grund av resursbrist eller överbelastning godtas. Europadomstolen har också sagt att myndigheterna inte får skylla på varandra vid dröjsmål, utan att de bär ansvaret gemensamt. Av praxis för artikel 6:1 framgår även att på grund av det gemensamma ansvar som åligger myndigheterna och den skyldighet de har att organisera systemet på ett välfungerande sätt kan stater dessutom hållas ansvariga för ett generellt misslyckande i användandet av resurserna och för strukturella brister med höga balanser och fördröjningar som följd.

Den hållning som Europadomstolen uppvisar i praxis för artikel 6:1 vad gäller myndigheternas skyndsamhet är enligt min uppfattning mycket intressant. Denna går som redogjorts för i avsnitt 5.5.3 inte automatiskt att

applicera på frågor om häktningstid, men som förhållningssätt är det väl värt att diskutera. Ett gemensamt ansvar för myndigheterna och en skyldighet att hitta en struktur och organisation som förhindrar stora förseningar låter befogat med tanke på förhållandet staten och den enskilda individen emellan. Då ett sådant förhållningssätt anses motiverat i de situationer som aktualiserar artikel 6:1 bör det rimligen kunna anses motiverat även i de situationer som aktualiserar artikel 5:3 med tanke på frihetsberövandets ingripande karaktär. Eftersom det trots allt hämtats från praxis för artikel 6:1 bör det dock inte hanteras på annat sätt än som en intressant riktlinje att ha med sig. Resonemanget om att myndigheterna inte får skylla på varandra bör dock enligt min uppfattning kunna tillämpas som utgångspunkt i frågor om myndigheters ageranden gentemot enskilda. Denna utgångspunkt signalerar enligt min mening en annan attityd gentemot den typ av problematik som är aktuell för uppsatsens frågeställning. Motsatsen, att myndigheternas hänvisningar till andra myndigheters dröjsmål i regel accepteras, är enligt min mening inte en hållbar situation.

Sammanfattningsvis i denna del kan sägas att det som framkommit genom studier av både omhäkningsförhandlingen och proportionalitetsbedömningen vad gäller myndigheternas skyndsamhet i förhållande till häktningstid verkligen betonas och klargörs genom Europadomstolens praxis. Myndigheternas skyndsamhet är enligt praxis en av de två huvudparametrar som ska beaktas vid bedömningen av huruvida en häktningstid är för lång, och praxis ger oss kriterier för att göra detta. Möjligen kan dessa kriterier användas för att kartlägga principer eller dylikt som kan tillämpas av svenska domstolar vid omhäkningsförhandlingar.

6.4 Väntan på analyssvar och rättighetsskyddet

Det som hittills framkommit i arbetet ger mig uppfattningen att gällande rättighetsskydd sammantaget innebär att vi kan ställa mycket höga krav på myndigheternas skyndsamhet i fall med frihetsberövade och långa häktningstider. De höga krav som är möjliga att ställa innebär också att det inte är säkert att det är i enlighet med gällande rätt att återkommande förlänga häktningstider med hänvisning till att de forensiska undersökningarna inte är färdiga. De höga krav som framförallt EKMR ställer upp gör att jag anser att den situation vi har idag med långa häktningstider och samtidigt långa handläggningstider för forensiska analyser i vart fall bör vara i riskzonen för vad som kan vara i enlighet med gällande rätt, och därmed riskerar att medföra att gällande rättighetsskydd inte upprätthålls i alla situationer.

Att gällande rättighetsskydd gör det möjligt för oss att ställa höga krav på myndigheterna bör vara okomplicerat. Rätten till personlig frihet är en grundläggande rättighet i vilken häktning innebär ett direkt ingrepp i. Att handläggning i sådana situationer inte bara bör vara utan kan krävas vara snabb och effektiv är naturligt. Förhållandet bör därmed vara sådant att om den effektiva och skyndsamma handläggningen inte kan uppnås, bör häktning inte, i vart fall inte längre än i ett kort inledande skede, kunna vara i enlighet med gällande rätt. I de fall myndigheterna inte klarar att genomföra förundersökningen med tillräcklig skyndsamhet, bör häktningstiden inte kunna förlängas utan den frihetsberövade bör försättas på fri fot. Detta är en naturlig förlängning av att utgångspunkten är att den misstänkte ska vara fri under utredningen, oskyldighetspresumtionen och presumtionen för frihet (se avsnitten 2.1, 5.2 och 5.3).

Argumentationen i stycket ovan innebär inte att en förlängning av häktningstiden när man väntar på de forensiska undersökningarna alltid strider mot gällande rättighetsskydd. Ofta förlängs häktningstider med hänvisning till en kombination av anledningar. Det kan inte heller påstås att alla dröjsmål i förundersökningar är hänförliga till myndigheterna. Det förekommer även att häktningstiderna blir onödigt långa på grund av den

misstänkte själv, brottslighetens eller bevismaterials karaktär. Vad gäller omständigheter på den enskildes sida ska poängteras att en misstänkt inte behöver medverka i utredningen och har rätt att vara helt passiv, i motsats till myndigheternas skyldighet.

Något annat svar på denna delfrågeställning än att det bör gå att ställa höga krav på myndigheternas skyndsamhet, och att detta innebär att häktningstider i många fall inte enligt gällande rättighetsskydd bör kunna förlängas med hänvisning till dröjsmål med de forensiska undersökningarna, känns överhuvudtaget inte möjligt. En situation utan noggrann kontroll av myndigheternas skyndsamhet är ohållbar. En situation där myndigheter skyller på varandra och detta i förlängningen leder till att en enskild sitter frihetsberövad för länge är märklig och anmärkningsvärd. En sådan situation sänder obehagliga signaler och måste undvikas.

6.5 Vidare resonemang

Som redogjorts för i avsnitt 6.1 avser jag inte med denna uppsats komma med lösningar på den aktuella problematiken. Trots att syftet är att uppmärksamma ett problem ur ett rättsligt perspektiv är det intressant att åtminstone något översiktligt resonera ett steg vidare.

En förlängning med hänvisning till väntan på forensiska undersökningar, d.v.s. en annan myndighets dröjsmål, bör typiskt sett vara en sådan situation som aktualiserar en typ av utredningsbörda för domstolen att pröva huruvida skyndsamheten, exempelvis med utgångspunkt i de i Europadomstolens praxis uppställda kriterierna är uppfyllda. Att det, som konstaterats i avsnitt 6.3 och 6.4, finns rättslig möjlighet att ställa höga krav räcker dock inte. För att hitta en praktisk lösning måste även praktiska möjligheter och verktyg finnas. Kanske vore det med hjälp av Europadomstolens praxis möjligt att utforma bedömningskriterier applicerbara på det svenska förfarandet.

Situationen med de forensiska undersökningarna och de tydliga krav på myndigheternas skyndsamhet som EKMR uppställer uppmärksammar även sambandet mellan utredningstiderna och häktningstiderna. Det har i

uppsatsen konstaterats att det finns en nära koppling, se avsnitt 2.3 och 3.1. Frågan är dock om denna koppling är nödvändig. Självklart bör vi med hänsyn till artikel 6 och skyndsamheten i allmänhet alltid sträva efter att förkorta handläggningstiderna hos de forensiska myndigheterna. Däremot kanske långa utredningstider inte alltid behöver innebära långa häktningstider. Den stora anledningen till att det finns ett behov av att använda häktning under hela utredningstiden är att man anser det finnas ett behov av att skydda utredningen ända fram till huvudförhandlingen. Detta behov grundar sig, som beskrivits i avsnitt 2.3.3, i muntlighets- och omedelbarhetsprincipen. Dessa är grundläggande principer i svensk straffprocessrätt, men frågan är hur de står sig i förhållande till de i EKMR uppställda rättigheterna. I en konflikt dem emellan har de svenska straffprocessuella principerna inte samma dignitet som rättigheterna i EKMR. Detta är tänkvärt, och som nämnt i avsnitt 2.3.3 har en utredning nyligen diskuterat möjligheterna att ibland göra avkall på dessa principer och t.ex. hålla förhör under förundersökningen. Dessa förslag skulle kunna vara en potentiell lösning på den aktuella problematiken.

Vidare är effektiviseringen av den forensiska processen självklart något som behöver lösas. Med tanke på att betydelsen och behovet av teknisk bevisning har ökat och fortsätter att öka, se avsnitt 3.2, finns inga alternativ. Som förklarats i avsnitt 3.5 ifrågasätts inte resursfrågan på något sätt, varför lösningsspekulationerna på denna punkt blir kortfattade. Min generella ståndpunkt är dock att effektivisering i någon mån alltid bör kunna uppnås med hjälp av prioriteringar. I detta fall är det enligt min mening uppenbart att de häktade ärendena alltid måste prioriteras hos de tidspressade forensiska myndigheterna. Om riktlinjerna kring hur förtursärenden ska ges högre prioritet är otydliga måste detta, likt avsaknaden av datum för omhäktningförhandling i de även annars bristfälliga ärendesystemen (se avsnitt 3.3), avhjälpas omgående.

Vad gäller förslaget om maxtidsgrens, se avsnitt 3.5, är det välkommet men enligt mig inte en självklar lösning på den aktuella problematiken. En maxtidsgrens för häktning på ett halvår utesluter inte myndigheternas dröjsmål. Alla onödigt långa häktningstider, om det så rör sig om en dag, är med hänsyn till de negativa effekterna problematiska.

En annan aspekt som är viktig att belysa är att ett skäl till det frekventa användandet av häktning är att man vill garantera en rättssäker process för alla inblandade. Det är av högsta prioritet för myndigheterna att skyndsamhetskravet aldrig äventyrar riktigheten i processen. Vid första anblick verkar denna hållning innebära att kravet på skyndsamhet eller effektivitet alltid står i motsatsförhållande till rättssäkerheten. Detta stämmer ofta, särskilt i frågor om tvångsmedelsanvändning. Dessa båda intressen behöver dock inte nödvändigtvis vara motstridiga, vilket Havre bygger en del av sitt resonemang på (se avsnitt 5.3.2). För att garantera den enskildes rättigheter krävs både effektivitet och rättssäkerhet. De är båda förutsättningar för en väl fungerande straffprocess. Bristande effektivitet äventyrar rättssäkerheten, varför effektiviteten också är en grundläggande förutsättning för rättssäkerheten. Efter studier av EKMR artikel 5 och 6 är detta synsätt lättbegripligt.

6.6 Slutsats

Denna uppsats sammanfattande slutsats är att situationen med långa häktningstider på grund av väntan på forensiska undersökningar i vart fall är i riskzonen för vad som kan anses vara förenligt med gällande rätt. Därmed riskerar den aktuella situationen att medföra att gällande rättighetskydd inte upprätthålls i alla lägen. I sådana fall måste, även enligt gällande rättighetskydd, konsekvenserna av detta bäras av myndigheterna. Myndigheterna har då inget annat val än att försätta personen på fri fot. Det bör vara naturligt att i de fall myndigheterna inte har lyckats leva upp till de skyldigheter som åläggs dem, exempelvis skyndsamhetskravet, får myndigheterna också ta konsekvenserna av det. För att kunna bedöma huruvida en sådan situation föreligger behövs en väl fungerande modell för att ompröva häktningsbeslut. Jag anser inte att omhäktningförhandlingen i dess nuvarande form och det som beaktas där fullt ut tillgodoser det syfte som är tänkt. En genomgång av häktningspraxis och en översyn av rutinerna vore välbehövligt för att kontrollera huruvida EKMR uppfylls. Att användandet av häktning riskerar att strida mot gällande rätt är oacceptabelt.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1986/87:112 *om anhållande och häktning m.m.*

Prop. 1988/89:124 *om vissa tvångsmedelsfrågor m.m.*

Statens offentliga utredningar

SOU 2016:52 *Färre i häkte och mindre isolering*

SOU 2017:7 *Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål*

SOU 2017:98 *Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål*

Rapporter m.m.

Brottsförebyggande rådet | *Rättsväsendet förutsättningar att personupplära brott*, Rapport 2016:23 [cit. Brå 2016:23]

— *Nationella trygghetsundersökningen 2017 – om utsatthet, otrygghet och förtroende*, Rapport 2018:1 [cit. Brå 2018:1]

CAT | Rapport CAT/C/SWE/CO/6-7 2014 [cit. CAT 2014]

Europadomstolen | *Guide on article 5 of the convention*

<https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ENG.pdf>

(besökt 2018-02-12)

— *Guide on article 6 of the convention*

<https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ENG.pdf>

(besökt 2018-03-06)

Nationellt forensiskt centrum | *Kriminalteknik – en handbok för åklagare*, 2012 [cit. NFC (2012)]

Riksrevisionen | *Från spår till bevis – polisens forensiska organisation*, Rapport 2017:16 [cit. Riksrevisionen (2017)]

Statens kriminaltekniska laboratorium | *Årsberättelse 2010* [cit. SKL(2011)]

— *Årsberättelse 2014* [cit. SKL (2015)]

Statskontoret | *Häktningstider och forensiska undersökningar – förslag för en snabbare forensisk process*, Rapport 2016:2 [cit. Statskontoret (2016)]

Åklagarmyndigheten | *Häktning och restriktioner*, 2014

[cit.Åklagarmyndigheten (2014)]

— *Riksåklagarens riktlinjer gällande restriktioner och långa häktningstider*, RÅR 2015:1 [cit. RÅR 2015:1]

Litteratur

Bleichrodt, Edwin i Van Dijk m.fl. (red.) | *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, 5. uppl., Intersentia, Cambridge, 2018

Bylund, Torleif i Ekelöf, Per Olof; Bylund, Torleif & Edelstam, Henrik | *Rättegång, tredje häftet*, 7. uppl. Norstedts juridik, Stockholm, 2006

Dagens Juridik | ”Långdragna undersökningar leder till långa häktningstider - ministern lovar bättring”

<<http://www.dagensjuridik.se/2016/02/langdragna-undersokningar-leder-till-langa-haktningstider-ministern-lovar-battring>> publicerad 1 februari 2016 (besökt 2018-02-22) [cit. Dagens Juridik ”Långdragna undersökningar leder till långa häktningstider - ministern lovar bättring”]

Danelius, Hans | *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015

Ehrenkrona, Carl Henrik | ”Rättssäkerhetsbegreppet och Europakonventionen” SvJT 2007 s. 38-49

Ekelöf, Per Olof | *Rättegång, fjärde häftet*, 7. uppl. Norstedts juridik, Stockholm, 2009

Ekroth, Jesper | *JO-ämbetet: en offentlighetsstudie*, Stockholm, 2001

Harris, David; O’boyle, Michael m.fl. | *Law of the European Convention on Human Rights*, 3. uppl., Oxford University Press, Oxford, 2014

Havre, Merete | ”Effektivitetskravet ved frihetsberøvelse etter EMK art 5 nr 3”, i *Festskrift till Christian Diesen*, Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 519–536

Kleineman, Jan i Korling, Fredric och Zamboni, Mauro (red.) | ”Rättsdogmatisk metod” i *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013

Lindberg, Gunnel | *Straffprocessuella tvångsmedel: när och hur får de användas?* 7. uppl. Karnov Group, Stockholm, 2012

Lindow, Sofia | ”Häktningsspåfrestningar, falska erkännanden och bevisvärdering”, SvJT 2009 s. 15-31

Mowbray, Alastair | *Cases, Materials, and Commentary on the European Convention on Human Rights*, 3. uppl., Oxford University Press, Oxford, 2012

Nowak, Karol | *Oskyldighetspresumtionen*, Norstedts juridik, Stockholm, 2003

Pellonpää, Matti | *Europeiska människorättskonventionen*, 4. uppl., Talentum, Helsingfors, 2007

Petersson, Roger | *Europakonventionen – en praktisk introduktion*, Nordstedts juridik, Helsingfors, 2001

Rainey, Bernadette; Wicks, Elizabeth & Ovey, Clare | *Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights*, 7 uppl., Oxford University Press, Oxford, 2017

Sandgren, Claes | *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 3. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015

Schabas, William | *The European Convention on Human Rights: a commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2015

Sveriges Radio | *Kaliber i P1 (2017)*, ”Nationellt forensiskt centrum – en flaskhals i det svenska rättssystemet”
<<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1316&artikel=6645265>>, sändes 5 mars 2017 (besökt 2018-02-15) [cit. Kaliber i P1 ”Nationellt forensiskt centrum – en flaskhals i det svenska rättssystemet”]

Strinäs, Lennart | i *Kriminalteknik nummer 3 2017*, s. 29 ”Teknisk bevisning var avgörande i Mangs-målet”, [cit. Strinäs i NFC:s *Kriminalteknik*]

Van Dijk, Pieter m.fl. | *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, 5. uppl., Intersentia, Cambridge, 2018

Zila, Josef | ”Om rättssäkerhet”, SvJT 1990 s. 284-305

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Bak v. Polen, appl. n° 7870/04, meddelad den 16 januari 2007,
ECLI:CE:ECHR:2007:0116JUD000787004

Bottazzi v. Italien, appl. n° 34884/97, meddelad den 28 juli 1999 [GC],
ECLI:CE:ECHR:1999:0728JUD003488497

Brogan m.fl. v. Förenade kungariket, appl. n° 11209/84, 11234/84,
11266/84 och 11386/85, meddelad den 30 maj 1989,
ECLI:CE:ECHR:1989:0530JUD001120984

Buzadji v. Moldavien, appl. n° 23755/07, meddelad den 5 juli 2016 [GC],
ECLI:CE:ECHR:2016:0705JUD002375507

Clooth v. Belgien, appl. n° 12718/87, meddelad den 5 mars 1998 [GC],
ECLI:CE:ECHR:1998:0305JUD001271887

Dudek v. Polen, appl. n° 2560/02, meddelad den 5 oktober 2004,
ECLI:CE:ECHR:2004:1005JUD000256002

Eckle v. Tyskland, appl. n° 8130/78, meddelad den 15 juli 1982,
ECLI:CE:ECHR:1982:0715JUD000813078

Foti m.fl. v. Italien, appl. n° 7604/76, 7719/76, 7781/77 och 7913/77,
meddelad den 10 december 1982,
ECLI:CE:ECHR:1982:1210JUD000760476

Frydlender v. Frankrike, appl. n° 30979/96, meddelad den 27 juni 2000
[GC], ECLI:CE:ECHR:2000:0627JUD003097996

Funke v. Frankrike, appl. n° 10828/84, meddelad den 25 februari 1993,
ECLI:CE:ECHR:1993:0225JUD001082884

Goral v. Polen, appl. n° 38654/97, meddelad den 30 oktober 2003,
ECLI:CE:ECHR:2003:1030JUD003865497

Guincho v. Portugal, appl. n° 8990/80, meddelad den 10 juli 1984,
ECLI:CE:ECHR:1984:0710JUD000899080

Idalov v. Ryssland, appl. n° 5826/03, meddelad den 22 maj 2012 [GC],
ECLI:CE:ECHR:2012:0522JUD000582603

Jablonski v. Polen, appl. n° 33492/96, meddelad den 21 december 2000,
ECLI:CE:ECHR:2000:1221JUD003349296

Kalashnikov v. Ryssland, appl. n° 47095/99, meddelad den 15 juli 2002,
ECLI:CE:ECHR:2002:0715JUD004709599

Khodorkovskiy v. Ryssland, appl. n° 5829/04, meddelad den 31 maj 2011,
ECLI:CE:ECHR:2011:0531JUD000582904

Korchuganova v. Ryssland, appl. n° 75039/01, meddelad den 8 juni 2006,
ECLI:CE:ECHR:2006:0608JUD007503901

Kudla v. Polen, appl. n° 30210/96, meddelad den 26 oktober 2000 [GC],
ECLI:CE:ECHR:2000:1026JUD003021096

Labita v. Italien, appl. n° 26772/95, meddelad den 6 april 2000 [GC],
ECLI:CE:ECHR:2000:0406JUD002677295

Lacatus m.fl. v. Rumänien, appl. n° 12694/04, meddelad den 12 november
2012, ECLI:CE:ECHR:2012:1113JUD001269404

Letellier v. Frankrike, appl. n° 12369/86, meddelad den 26 juni 1991,
ECLI:CE:ECHR:1991:0626JUD001236986

Magee v. Förenade kungariket, appl. n° 28135/95, meddelad den 6 juni
2000, ECLI:CE:ECHR:2000:0606JUD002813595

Mansur v. Turkiet, appl. n° 16026/90, meddelad den 8 juni 1995,
ECLI:CE:ECHR:1995:0608JUD001602690

Matznetter v. Österrike, appl. n° 2178/64, meddelad den 10 november 1969,
ECLI:CE:ECHR:1969:1110JUD000217864

McKay v. Förenade kungariket, appl. n° 543/03, meddelad den 3 oktober
2006 [GC], ECLI:CE:ECHR:2006:1003JUD000054303

Musuc v. Moldavien, appl. n° 42440/06, meddelad den 6 november 2007,
ECLI:CE:ECHR:2007:1106JUD004244006

Neumeister v. Österrike, appl. n° 1936/63, meddelad den 27 juni 1968,
ECLI:CE:ECHR:1968:0627JUD000193663

Pelissier och Sassi v. Frankrike, appl. n° 25444/94, meddelad den 25 mars
1999 [GC], ECLI:CE:ECHR:1999:0325JUD002544494

Piruzyan v. Armenien, appl. n° 33376/07, meddelad den 26 juni 2012,
ECLI:CE:ECHR:2012:0626JUD003337607

Rokhlina v. Ryssland, appl. n° 54071/00, meddelad den 7 april 2005,
ECLI:CE:ECHR:2005:0407JUD005407100

Sadegül Özdemir v. Turkiet, appl. n° 61441/00, meddelad den 2 augusti 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:0802JUD006144100

Shishkov v. Bulgarien, appl. n° 38822/97, meddelad den 9 januari 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:0109JUD003882297

Stögmüller v. Österrike, appl. n° 1602/62, meddelad den 10 november 1969, ECLI:CE:ECHR:1969:1110JUD000160262

Tase v. Romania, appl. n° 29761/02, meddelad den 10 juni 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:0610JUD002976102

Tomasi v. Frankrike, appl. n° 12850/87, meddelad den 27 augusti 1992, ECLI:CE:ECHR:1992:0827JUD001285087

Toth v. Österrike, appl. n° 11894/85, meddelad den 12 december 1991, ECLI:CE:ECHR:1991:1212JUD001189485

Union Alimentaria Sanders S.A. v. Spanien, appl. n° 11681/85, meddelad den 7 juli 1989, ECLI:CE:ECHR:1989:0707JUD001168185

Van der Tang v. Spanien, appl. n° 19382/92, meddelad den 13 juli 1995, ECLI:CE:ECHR:1995:0713JUD001938292

W. v. Schweiz, appl. n° 14379/88, meddelad den 26 januari 1993, ECLI:CE:ECHR:1993:0126JUD001437988

Wassink v. Nederländerna, appl. n° 12535/86, meddelad den 27 september 1990, ECLI:CE:ECHR:1990:0927JUD001253586

Wemhoff v. Tyskland, appl. n° 2122/64, meddelad den 27 juni 1968, ECLI:CE:ECHR:1968:0627JUD000212264

Yagci och Sargin v. Turkiet, appl. n° 16419/90 och 16426/90, meddelad den 8 juni 1995, ECLI:CE:ECHR:1995:0608JUD001641990

Zimmermann och Steiner v. Schweiz, appl. n° 8737/79, meddelad den 13 juli 1983, ECLI:CE:ECHR:1983:0713JUD000873779

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1985 s 868

NJA 1997 s 368

NJA 2007 s 56

NJA 2011 s 518

NJA 2015 s 261

Hovrätt

RH 1987:73

JO:s beslut

Beslut 2005-03-29, Dnr 300-2003

Beslut 2008-06-23, Dnr 2672-2008

Beslut 2009-03-17, Dnr 6710-2008

Beslut 2009-09-18, Dnr 2614-2008 och 2611-2008

Beslut 2014-11-03, Dnr 441-2014 (JO 2015/16:1 s. 29 och s. 144-153)

Beslut 2016-03-09, Dnr 6050-2015